

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Frantar

Mentorica: doc. dr. Srna Mandič

**STANOVANJSKA POLITIKA IN KVALITETA
ŽIVLJENJA ENORODITELJSKIH DRUŽIN**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

1. UVOD	3
2. OPREDELITEV POJMOV	6
2.1. Enoroditeljska družina	6
2.2. Stanovanje in pravica do stanovanja	7
2.3. Kakovost življenja	9
2.4. Stanovanjska politika	10
3. SPLOŠNI TRENDI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU	12
3.1. Demografske spremembe	12
3.2. Nezaposlenost in ekonomski položaj	13
3.3. Spremembe v stanovanjski politiki	14
3.4. Spremembe v socialni politiki in razvoj neprofitno-volonterskih organizacij	17
4. POLOŽAJ ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V NEKATERIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE	22
4.1. Grčija	22
4.2. Danska	25
4.3. Avstrija	28
5. ANALIZA POLOŽAJA ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V SLOVENIJI	31
5.1. Stanovanjska politika v Sloveniji	31
5.2. Enoroditeljske družine v Nacionalnem stanovanjskem programu in Nacionalnem programu socialnega varstva	34
5.2.1. Nacionalni stanovanjski program	34
5.2.2. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005	36
5.3. Stanovanjski sklad in potrebe po stanovanjih	37
5.4. Kakovost življenja in stanovanjska izključenost enoroditeljskih družin	39
5.5. Ukrepi države za pomoč enoroditeljskim družinam	41
5.5.1. Dodeljevanje socialnih in neprofitnih stanovanj v najem	41
5.5.2. Centri za socialno delo	46
5.6. Neprofitno-volonterske organizacije	48
5.7. Zagovorništvo	51
6. PRIMERJAVA POLOŽAJA ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V RAZLIČNIH DRŽAVAH	54
7. SKLEP	60
8. LITERATURA IN VIRI	65

1. UVOD

Za moderne družbe je značilna spremenjena vloga države na stanovanjskem trgu: vloga države je vse manj v zagotavljanju stanovanja, vse bolj pa v omogočanju, da si ljudje pridobijo stanovanje. V sodobnih družbah je tudi več dejavnikov povečanih stanovanjskih tveganj in socialnega izključevanja ljudi. Tip stanovanjske politike in obseg stanovanjskega sklada pomembno vplivata na stanovanjske priložnosti državljanov, med katerimi so stanovanjskim tveganjem najbolj izpostavljene ekonomsko najšibkejše skupine. Ena izmed teh so enoroditeljske družine. Tip družine pomembno determinira materialne razmere, saj je ena pomembnejših funkcij družine ekonomska funkcija. Materialni položaj vpliva na življenjske pogoje, pomemben dejavnik le-teh pa je stanovanje. Zato me je zanimalo, kako se s stanovanjskimi problemi soočajo matere samohranilke, kateri dejavniki oziroma spremembe v družbi nanje v največji meri vplivajo ter kako se država in drugi akterji odzivajo na te spremembe.

Cilj moje naloge bo analiza stanovanjske politike v Sloveniji in v povezavi z njo stanovanjske priložnosti enoroditeljskih družin, ki so odvisne od ukrepov države ter delovanja neprofitnih organizacij. Skladno z dostopnimi podatki bom poskušala ugotoviti, kakšne so njihove možnosti v sistemu stanovanjske oskrbe v nekaterih evropskih državah in naredila primerjavo s Slovenijo. Kot instrument blažitve in reševanja stanovanjskih tveganj bom obravnavala javni stanovanjski sklad, kot najpomembnejši način reševanja stanovanjskih tveganj skupinam, ki so zaradi pomanjkanja finančnih sredstev izključene iz lastniškega sektorja. Številni dokumenti na stanovanjskem področju materinskih enoroditeljskih družin med skupine, ki so izpostavljene najhujšim stanovanjskim tveganjem, ne prištevajo. Zato me bo zanimalo, kako se posamezne države odzivajo na stanovanjske potrebe enoroditeljskih družin, ali pri tem uporabljajo specifične instrumente in kako učinkovite so.

Glavni predmet moje diplomske naloge je položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v različnih evropskih državah in sicer v Sloveniji, Grčiji, na Danskem in v

Avstriji. Obravnavala bom predvsem vidik dostopnosti javnega stanovanjskega sklada, oblike pomoči neprofitnih organizacij ter socialno politiko. Metoda, ki jo bom uporabila pri tem je primerjalna analiza, ki jo bom izvedla na osnovi sekundarnih podatkov.

V svoji diplomski nalogi postavljam hipotezo, da je pomoč države v sistemu stanovanjske oskrbe učinkovit mehanizem reševanja stanovanjskih tveganj enoroditeljskih družin ter da kriteriji za dodelitev cenovno ugodnih stanovanjskih enot teh družin v primerjavi z drugimi oblikami družin ne diskriminirajo. Predpostavljam tudi, da se povečuje pomen nevladnih organizacij ter predvsem novih oblik skupnega bivanja za stanovanjsko pomoč enoroditeljskim družinam. Moja druga hipoteza je, da so enoroditeljske družine pogostejše najemniki kot lastniki stanovanj ter da je glavni dejavnik njihove stanovanjske izključenosti ekonomska šibkost.

V prvem delu diplomske naloge bom opredelila glavne pojme, ki so enoroditeljska družina, stanovanje, kvaliteta življenja in stanovanjska politika. Pojasnila bom, zakaj se družine v modernih družbah preoblikujejo in kakšni so vzroki za nastanek enoroditeljskih družin. Stanovanje bom opredelila na osnovi njegovih funkcij ter lastnosti, poleg tega pa predstavila izhodišča za opredelitev primerne stanovanja v modernih državah. Ker je stanovanje pomemben dejavnik kvalitete življenja bom navedla, katere lastnosti mora le-to imeti, da stanovalcem zagotavlja primeren standard bivanja. Opredelila bom tudi stanovanjsko politiko kot ključno dejavnost v družbi, ki v veliki meri vpliva na stanovanjske priložnosti posameznikov.

V drugem delu naloge bom predstavila izhodišča za obravnavo spremenjenih oziroma povečanih stanovanjskih tveganj. To so demografske spremembe, nezaposlenost in s tem povezano revščino žensk, ter spremembe v stanovanjski in socialni politiki. Pojasnila bom, kako so na možnosti enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju vplivale vse te spremembe.

S pomočjo sekundarnih podatkov bom v tretjem delu poskušala ugotoviti, kako splošni ter tudi specifični dejavniki, determinirajo stanovanjske priložnosti enoroditeljskih družin v

Grčiji, Avstriji ter na Danskem. Kot pomemben socialni instrument stanovanjske politike v vseh državah bom izpostavila javni stanovanjski sklad, njegov obseg v posameznih državah ter možnosti, da si enoroditeljske družine pridobijo te, cenovno ugodne vrste stanovanj. Posebno pozornost bom namenila zmanjševanju obsega cenovno ugodnih stanovanjskih enot v vseh obravnavanih državah in prikazala, kakšne so posledice.

V naslednjem poglavju bom podrobneje predstavila razvoj stanovanjske politike v Sloveniji in opozorila na spremenjeno vlogo države na stanovanjskem področju. Izpostavila bom dva pomembna dokumenta, ki sta sooblikovala stanovanjsko politiko v Sloveniji ter ocenila, v kolikšni meri izražata skrb za enoroditeljske družine. To sta Nacionalni stanovanjski program in Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005. Na osnovi sekundarnih podatkov in dveh študij primera bom opisala strukturo in kakovost stanovanjskega sklada, oblike državne pomoči na stanovanjskem področju, ukrepe socialne politike in spremembe v njej ter poglavje zaokrožila z delovanjem neprofitnih organizacij. Na osnovi vsega tega bom ocenila stanovanjska tveganja in možnosti za rešitev stanovanjskega problema enoroditeljskih družin v Sloveniji.

Naslednje poglavje je namenjeno primerjavi položaja enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v Sloveniji z ostalimi tremi državami. Primerjava bo temeljila na oblikah privatizacije javnega stanovanjskega sklada, strukturi in kakovosti stanovanjskega sklada, stanovanjskih priložnostih enoroditeljskih družin in tipi socialne politike. Kritično bom ocenila skrb za enoroditeljske družine na stanovanjskem področju v posameznih državah in pojasnila, zakaj so nekatere izmed njih pri tem uspešnejše kot druge.

V sklepu bom strnila najpomembnejše ugotovitve, jih komentirala in nakazala nekaj možnosti, ki bi lahko učinkoviteje reševale stanovanjska tveganja enoroditeljskih družin v Sloveniji.

2. OPREDELITEV POJMOV

2.1. Enoroditeljska družina

Definicija družine je zapleten problem, saj je družina dinamična kategorija, ki se ves čas spreminja. Mednarodno pravo v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah družino opredeljuje kot naravno in temeljno celico družbe, ki ima pravico do družbenega in državnega varstva (Filipčič 2002: 25).

Procesi v modernih družbah, kot so industrializacija, urbanizacija, množično izobraževanje, socialna stabilnost, ekonomska emancipacija in drugi, so vplivali na preoblikovanje družin ter drugih oblik skupnega življenja (Kozmik in Jeram 1997: 45). Spremembe družin zajemajo zmanjševanje števila družinskih članov in pluralizacijo družinskih oblik (Švab 2001: 59). To pomeni, da se število gospodinjstev in tipov družin povečuje, njihova velikost pa se zmanjšuje. Ena izmed novih oblik družin je tudi enoroditeljska družina.¹

Opredelitev enoroditeljske družine je več, Davies (2000: 196) pa pravi, da se ta termin nanaša na mamo ali očeta, ki ne živi z zakoncem ali partnerjem, skupaj z enim ali več otroki, starimi manj od 16 let ali manj od 19 let, ki se redno izobražujejo. Enoroditeljska družina je v starejši literaturi pogosto poimenovana z neprimernim izrazom »nepopolna« družina, v primerjavi s »popolno« družino z obema staršema. Pri nas se uporabljajo izrazi samohranilska družina, enostarševska, v angleškem jeziku pa *single-parent family*, *lone-parent family*, *broken family*. Sama bom uporabljala izraz enoroditeljska družina, pri čemer se termin nanaša na materinske enoroditeljske družine.

Procesi v modernih družbah niso vplivali le na vrsto družinskih oblik, ampak tudi na njene funkcije. Filipčič (2002: 25) kot eno pomembnejših funkcij družine navaja ekonomsko

¹ Filipčič (2002: 21, 22) navaja še naslednje oblike družin: družina orientacije, družina prokreacije, razširjena družina, zveza istospolnih partnerjev, dopolnjena družina, nuklearna družina ter samska družina (v skandinavskih državah).

funkcijo, ki pomeni proizvodnjo in potrošnjo za njene člane.² Enoroditeljske družine pogosto ne zmorejo v celoti opravljati te funkcije, predvsem v primeru, da so njihova finančna sredstva omejena. Zato v moderni družbi skrb za družino delno prevzema tudi država in tako nadomešča nekatere funkcije družine. Kljub temu so številne empirične raziskave v osemdesetih letih pokazale, da »je družina, čeprav je konfliktna in protislovna družbena institucija in jo pretresajo posledice radikalnih družbenih sprememb, še vedno zelo priljubljena in perspektivna za sodobnega človeka« (Sieder 1998: 354). Renerjeva (2003) meni, da se družina kot vrednota ni znašla v krizi, ampak da so raznovrstnost družinskih oblik, zniževanje rodnosti, zmanjševanje pomena rodnosti in drugi demografski trendi le znak uspešnega prilagajanja ljudi na spremenjene družbene razmere.

2.2. Stanovanje in pravica do stanovanja

Stanovanje je prostor, kjer živimo, in ki nam nudi streho nad glavo. Stanovanje hkrati postane dom, kadar je posameznik v njem svoboden, z bolj ali manj varovano zasebnostjo, in ko sam začuti, da je stanovanje njegov »dom«. Debevec (2002: 113) ti dve funkciji stanovanja v razmerju do stanovalca poimenuje »socialna funkcija« stanovanja.

Stanovanje je kompleksna dobrina ter večplasten pojem in povezuje mnogo značilnosti, ki izražajo človekove biološke, psihološke in socialne potrebe. Smith je leta 1971 (v Mandič 1999a) funkcije stanovanja opredelil s štirimi pojmi. Kot prvega navaja zatočišče pred naravnimi danostmi, ki človeku omogoča opravljanje bioloških potreb. Stanovanje človeku nudi zasebnost oziroma varnost pred nezaželenimi posegi iz okolja. Pomembna funkcija stanovanja je tudi njegova lokacija, ki pomeni umestitev posameznika v urbano okolje. Stanovanje pomeni tudi investicijo, ki je v Sloveniji in drugih tranzicijskih državah v 90-ih letih postala najpomembnejša funkcija stanovanja. Saunders (v Mandič. 1996: 213) pravi, da vloge in aktivnosti posameznika kot uporabnika stanovanja vplivajo tudi na njegov

² Poleg te navaja še: zadovoljevanje spolnih potreb moškega in ženske, zagotavljanje reprodukcije družbe z rojevanjem potomstva, osebnostna stabilnost odraslih (zadovoljevanje čustvenih potreb, občutka varnosti) ter socializacija otrok (prenašanje vrednostnega sistema z generacije na generacijo).

socialni položaj in identiteto. Kot pravi Mandič (1999a): »stanovanje je več kot stanovanje«.

Mandičeva (1996: 213) lastnosti stanovanja razvršča v dva krovna pojma stanovanjske preskrbe in sicer stanovanjski standard in stanovanjski status. Prvi pojem zadeva fizične značilnosti stanovanja in njegovo materialno kvaliteto, kar pomeni velikost, osvetljenost, trdnost strukture, opremljenost z infrastrukturo. Stanovanje ima tudi težje merljive karakteristike, kot so trajnost in varnost uporabe stanovanja, finančni in premoženjski vidiki, intimnost doma, prijateljske vezi v sosesčini, uglednost lokacije stanovanja in druge, ki predstavljajo pojem stanovanjskega statusa. Tipi stanovanj se nanašajo na stanovanjski status, ki pomeni stanovanjsko razmerje posameznika in ima dva pravna temelja: lastninska pravica in najemna pogodba. Glede na to razlikujemo med lastnimi in najemnimi stanovanji.

Stanovanje mora biti prostor, kjer lahko posameznik živi in opravlja svoje osnovne in osebne potrebe, zato mora zagotavljati zasebnost, biti primerno prostorno, zagotavljati mora pravno varnost uživanja stanovanja in dostopnost komunalnih storitev in infrastrukture, biti mora strukturno primerno, primerno osvetljeno, ogrevano in zračno, vključevati cenovno dosegljivost³ ter primernost lokacije.⁴ Te materialne in nematerialne karakteristike stanovanja so pomembna sestavina opredelitve primerne stanovanja. Mandičeva (1996: 218) ugotavlja, da je opredelitev primerne stanovanja v zadnjih desetletjih prešla od enostavnih definicij minimalnega stanovanjskega standarda k vse kompleksnejšemu varstvu človekovih ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic v zvezi s stanovanjem. V 50-ih letih so v OZN primerno stanovanje opredelili z minimalno sprejemljivimi življenjskimi pogoji, kar je pomenilo, da je primerno stanovanje lahko že zavetišče. Danes pa dokumenti OZN primerno stanovanje, ki je relativen in kulturno pogojen pojem, opredeljujejo s fizično kakovostjo, cenovno primernostjo in statusno varnostjo (v Mandič 2000b: 75).

³ Cenovna dosegljivost je opredeljena kot strošek, ki ne ovira zadovoljevanja drugih osnovnih človekovih potreb.

⁴ Glej: http://www.feantsa.org/keydocs/fea_docs/data_collection/policydocindicator_2003.doc

Pravica do primerne stanovanja je vključena v številne mednarodne konvencije, v skladu s katerimi so države dolžne razvijati stanovanjsko politiko, ki bo ljudem omogočala (in ne tudi zagotovila) uresničevanje pravice do stanovanja (Mandič, 1999a). Slovenija in tudi druge evropske države so se k zagotavljanju pravice do primerne stanovanja za vse zavezale s podpisom mednarodne listine Akcijski načrt uresničevanja Istanbulske deklaracije o človekovih naseljih Habitat Agenda ter Evropske socialne listine.

Opredelitev vloge države do stanovanjske politike v Sloveniji je zapisana v 78. členu Ustave RS: «Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje.» Tako je za priznavanje, definiranje, razvijanje in varovanje pravice človeka do primerne stanovanja odgovorna država z oblikovanjem primerne stanovanjske politike in njenih ukrepov. Zaradi kršitev teh pravic je država lahko deležna mednarodnih sankcij (Mandič 1999b: 32). Novi stanovanjski zakon, ki je bil v Državnem zboru RS sprejet 14. oktobra 2003, primerno stanovanje opredeljuje v 10. členu kot tisto, ki izpolnjuje tehnične in druge pogoje za graditev stanovanj in odgovarja površinskim normativom glede na socialno stanje najemnika. Površina primerne stanovanja je tako odvisna od socialnega položaja najemnika (Boškić 2003: 90).⁵

2.3. Kakovost življenja

Po Allardtu (v Mandič 1996: 213) kakovost življenja merimo na treh dimenzijah in jih imenujemo *imeti*, *ljubiti* (pripadati), *biti* oziroma z drugimi besedami zadovoljevanje materialnih, societalnih in kulturnih potreb. Stanovanje je pomemben dejavnik kakovosti življenja, ni pa edini.

Materialne razmere v smislu *imeti* se merijo z materialnimi viri, bivalnimi razmerami, zaposlitvijo, delovnimi razmerami, zdravjem in izobrazbo. Na stanovanjskem področju so

⁵ Stanovanjski zakon Republike Slovenije iz leta 1991 opredeljuje primerno stanovanje kot tisto, ki ima poleg dnevne sobe, kuhinje, sanitarnih prostorov in predsobe še ustrezen spalni prostor, ki mora zadoščati stanovanjskim potrebam lastnika oziroma najemnika in njunih ožjih družinskih članov, če živijo z lastnikom oziroma najemnikom v skupnem gospodinjstvu (ena soba za dve osebi) (Ude 1994: 12).

to značilnosti stanovanja, ki določajo kakovost stanovanja kot materialnega vira (stanovanjski standard).

Pojem *ljubiti* se nanaša na stike z drugimi ljudmi in na oblikovanje družbene identitete, kazalci teh potreb pa merijo odnose in stike v lokalni skupnosti, odnose v družini in sorodstvu, pristna prijateljstva, odnose in stike med različnimi člani različnih združenj in organizacij ter odnose s sodelavci na delovnem mestu. Na stanovanjskem področju to pomeni omogočanje družabnih stikov, partnerskih odnosov, ustanavljanje samostojnega gospodinjstva in družine, vključitev v lokalne skupnosti, poleg tega pa tudi možnost zasebnosti in ločenosti od drugih oseb (npr. ločenost otrok od staršev, možnost vključevanja hendikepiranih ljudi v okolje, brez zapiranja v različne ustanove...).

Pojem *biti* pa opredeljuje potrebo po človekovi vključenosti v družbo in po skladnem življenju z naravo, kjer je njegova pozitivna skrajnost osebni razvoj, negativna pa odtujenost in se meri s kazalci sodelovanja pri odločanju in dejavnostih, ki vplivajo na posameznikovo življenje, s politično dejavnostjo ter z možnostmi za dejavno preživljanje prostega časa, za smiselno delo in za uživanje v naravi. Ta dimenzija pomeni, da stanovanje s svojim videzom, lokacijo in cenovnim razredom določa družbeno veljavo človeka, ki živi ali ima v lasti to stanovanje.

2.4. Stanovanjska politika

Stanovanjska politika je specifična dejavnost, ki posega na stanovanjsko področje (Mandič 1996: 19) z namenom uresničevanja zastavljenih ciljev in se izvaja na ravni lokalnih skupnosti. Zadeva delovanje vlade, vladnih organizacij, zahteva pa sodelovanje javnega in zasebnega sektorja pa tudi gospodarskih, negospodarskih in nevladnih organizacij. Je torej kompleksen in prepleten sestav ukrepov in ravnanj različnih udeležencev, njeno bistvo pa je zadostna ponudba primernih in cenovno dosegljivih stanovanj. V ta namen država s svojo stanovanjsko politiko posega v sistem stanovanjske oskrbe in ga poskuša usmerjati tako, da bo učinkovitejši in bo zagotavljal več čim cenejših in kakovostnih stanovanj. Uravnovešanje ponudbe in povpraševanja po stanovanjih zmerne cene in kakovosti se

nikoli ne zgodi samodejno, ampak šele po krepkih in tehtnih ukrepih centralne države in lokalnih oblasti (Mandič 1999a).

Eno ključnih strateških vprašanj stanovanjskih politik je, ali poskuša država cilje stanovanjske politike uresničevati tako, da bo oskrbo prizadetih skupin izvajala prek lastne javne mreže ali pa bo to oskrbo v glavnem prepustila drugim, nevladnim akterjem (Mandič 1999c: 149). Za moderne države je značilno, da se neposredna vloga države na stanovanjskem področju zmanjšuje. Država tako omogoča, ne pa tudi zagotavlja, da si vsi pridobijo primerno stanovanje.

Pomembna funkcija stanovanjske politike je oskrba s stanovanji primerne kakovosti in po dosegljivih cenah. Zato je bistven dejavnik stanovanjske politike struktura stanovanjskega sklada, ki pomembno vpliva na stanovanjske priložnosti ljudi. Za moderne države je značilno, da se stanovanjske politike, ne glede na tip socialne politike, vse bolj usmerjajo v lastništvo stanovanjskih enot. To pa posledično pomeni, da se zmanjšuje obseg javnega najemnega sektorja, ki predstavlja pomemben način reševanja stanovanjskih problemov predvsem ekonomsko šibkejšim posameznikom in skupinam.

3. SPLOŠNI TRENDI, KI VPLIVAJO NA POLOŽAJ ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU

Na stanovanjsko področje vplivajo številni dejavniki in družbeni trendi, značilni za večino modernih držav in s tem tudi za Slovenijo. To so demografske spremembe, ekonomski položaj in nezaposlenost ter spremembe v stanovanjski in socialni politiki. Te spremembe so povzročile zmanjšanje ponudbe cenovno dosegljivih stanovanj in povečale stanovanjsko stisko ekonomsko šibkejših delov populacije.

3.1. Demografske spremembe

Demografske spremembe, ki pomembno vplivajo na stanovanjsko področje, so staranje prebivalstva in naraščanje števila gospodinjstev. Le- ta se po velikosti krčijo in postajajo kratkotrajnejša in prehodnejša, kar pomeni, da je »posameznik v svojem življenju član več gospodinjstev, v njih pa preživi krajši čas« (Mandič 1999b: 23). Vzrok za rast števila gospodinjstev so spremenjene oblike družin in naraščanje števila, predvsem materinskih, enoroditeljskih družin. Tudi Room (1990: 87) ugotavlja, da so enoroditeljske družine kratkotrajne in začasne oblike družin, saj približno polovica vseh enoroditeljskih družin to ostane približno pet let. Veča se tudi število tistih oseb, ki bodo ali so že živeli v enoroditeljski družini.

Podatki iz publikacije *Housing Statistics in the European Union 2002*⁶ nakazujejo, da se je število gospodinjstev v vseh državah povečalo, tudi na račun povečanega števila

⁶ Publikacija, ki je na pobudo Department of Housing of the Direction General of Planning, Housing and Heritage (Direction Générale de l'Aménagement du Territoire, du Logement et du Patrimoine – DGATLP) of the Walloon Region of Belgium zbrala različne podatke (demografske, ekonomske, stanovanjske...) iz 15 »starih« držav članic EU. Za potrebe moje diplomske naloge sem izbrala le določene države. Dostopna na spletni strani:
<http://mrw.wallonie.be/dgatlp//dgatlp/Pages/log/DwnLd/Stats2002/Statistiques%202002%20internet.doc>

enoroditeljskih družin. Room (1990: 85) ocenjuje, da se bo v prihodnosti trend povečevanja števila enoroditeljskih družin nadaljeval.

3.2. Nezaposlenost in ekonomski položaj

Nezaposlenost je pomemben kazalec ekonomskega položaja in posledično možnosti družin in posameznikov na stanovanjskem področju. Posledica nezaposlenosti je t.i. nova revščina, ki je vse pogostejše pojmovana tudi kot »revščina žensk«. Opredelitev revščine je veliko, vendar se mi za ponazoritev revščine žensk zdi najustreznejša Townsendova (v Novak, 1997: 140). Revščino opredeljuje kot »pomanjkanje resursov, prek katerih bi lahko sodelovali v aktivnostih, navadah in v prehrani, ki so v družbi na splošno sprejemljivi«. Tako so revne tiste osebe, družine ali skupine oseb, katerih materialna, kulturna in socialna sredstva so tako omejena, da jim ne omogočajo sprejemljivega življenja v državi, v kateri živijo (Ružić 1994: 302). To pomeni, da je revščina relativna, saj je lahko oseba z isto življenjsko ravno v določeni državi spoznana kot revna, v drugi pa ne.

V modernih družbah je pogosto, da so ženske revnejše od moških. Vzroki za to so, da ženske opravljajo slabše plačana dela, prejemajo nižje plačilo za isto delo kot moški, pogostejše ekonomsko podpirajo ostarele starše, imajo slabšo izobrazbo in hitreje končajo s šolanjem, so pogostejše brezposelne, so žrtve spolnih zlorab in živijo same z otroki. Zato žensko-centrirana gospodinjstva pogostejše razpolagajo z nižjimi finančnimi sredstvi, kot gospodinjstva z zaposlenimi moškimi člani (Zaviršek 1998: 53). Enoroditeljske družine so tako eden od tipov gospodinjstev, ki potrebuje večjo družbeno pomoč pri ustvarjanju kvalitetnih življenjskih pogojev (Vojnovič, 1996:31). Poročilo Lone parent families in the European Community (Roll 1992: 20) navaja, da je odstotek enoroditeljskih materinskih družin, ki živijo v revščini, dvakrat večji od odstotka revnih očetovskih enoroditeljskih družin.⁷ Podobno večji je odstotek enoroditeljskih družin, ki živijo v revščini, v primerjavi z dvostarševskimi družinami oziroma družinami, v katerih sta zaposlena dva člana družine. Po podatkih Statističnega urada RS, ki so bili zajeti v Program boja proti revščini in

⁷ Revščina je opredeljena z dohodkom, ki znaša polovico povprečnih dohodkov v državi in ki vključuje vse dodatke.

socialni izključenosti, ki ga je sprejela Vlada RS leta 2000, imajo enoroditeljske družine visoko tveganje revščine.⁸

3.3. Spremembe v stanovanjski politiki

Vse opisane spremembe v modernih družbah so vplivale na povečanje povpraševanja po stanovanjskih enotah, kar postane problematično v primeru nezadostne ponudbe stanovanj primerne kakovosti in cenovne dostopnosti, ter tudi na strukturo skupin prebivalstva z najhujšimi stanovanjskimi tveganji. Stanovanjska tveganja pomenijo problem, kako do stanovanja priti in kako ga zadržati v trajni lasti oziroma kako ostati v njem dalj časa. Skupni imenovalec teh tveganj je revščina, njena skrajna oblika pa brezdomstvo (Boškić 2002: 31). Skupine, ki so jim na stanovanjskem področju najbolj izpostavljene, so mladi, uporabniki (z deinstitutionalizacijo razpuščenih) psihiatričnih ustanov ter ženske. To so družbene skupine, ki jih na stanovanjskem področju imenujemo ranljive skupine. Le te imajo v primerjavi z drugimi skupinami manj virov, kot so denar, informacije, zveze, različne veščine, in so zato slabše opremljene za tržno tekmo za dobrine ter prikrajšane že v izhodiščnem položaju (Mandič 1999b: 5).

Prav skrb za najranljivejše skupine je pomemben element dveh mednarodnih dokumentov, ki sta sooblikovala moderne stanovanjske politike. To sta Istanbulska deklaracija o človekovih naseljih z Agendo Habitat, ki pomeni akcijski načrt za uresničevanje ciljev in načel opredeljenih v tej deklaraciji ter Evropska socialna listina. Podpisnica obeh je tudi Slovenija.

Z deklaracijo so predstavniki držav udeleženk Konference Združenih narodov o človekovih naseljih Habitat potrdili skupni cilj zagotavljanja primerne bivališča za vse kot ene od človekovih pravic in temeljnih svoboščin (člen 7). Poudarili so posebne potrebe žensk, otrok, mladine po varnih, zdravih in zanesljivih življenjskih razmerah in priznali

⁸ Poleg njih pa tudi enočlanska gospodinjstva, predvsem starejše osebe in starejši pari, družine s tremi ali več otroki, mlajšimi od 16 let, gospodinjstva brez delovno aktivnih članov, gospodinjstva z nizko izobrazbo referenčne osebe, gospodinjstva s pokojninami in socialnimi prejemki kot glavnim virom dohodka ter najemniki neprofitnih in socialnih stanovanj (Vučkovič in drugi 2002: 11).

enakopravnost telesno in duševno prizadetih ter spolno enakopravnost v politikah, programih in projektih za trajnostni razvoj bivališč ter mest in drugih naselij. Zavezali so se k prizadevanju za razširitev ponudbe cenovno dostopnih stanovanj z učinkovitim socialnim in do okolja odgovornim omogočanjem tržno lažjega dostopa do zemlje in posojil ter pomoč tistim, ki niso sposobni delovati na trgu stanovanj. Vse to naj bi države dosegle tudi z vključevanjem odgovornosti vlad za izvajanje posebnih ukrepov za pripadnike ranljivih skupin. Osmi člen poudarja pomen sodelovanja javnih, zasebnih in nevladnih akterjev za zagotavljanje pravne varnosti uživanja stanovanja ter učinkovito zaščito pred nezakonitimi prisilnimi izselitvami, zaščito pred diskriminacijo ter enakega dostopa do primerne in cenovno dosegljivega stanovanja za vse ljudi in njihove družine. Podpisnice Agende Habitat so se zavezale, da omogočijo (in ne tudi zagotovijo) pridobitev bivališča tudi tistim, ki si z lastnimi sredstvi ne morejo zagotoviti ustreznega stanovanja. Posebno pozornost namenjajo ranljivim skupinam, odpravi ovir in diskriminacije pri zagotavljanju primernih ter cenovno dosegljivih in razpoložljivih stanovanj, zadostitvi stanovanjskih potreb teh skupin ter zmanjšanju njihove ranljivosti, za kar je nujno sodelovanje stanovanjske in socialne politike. Poleg tega pa morajo učinkovito spremljati in vrednotiti stanovanjske razmere in ob posvetovanju s prizadeto populacijo oblikovati in sprejeti primerne stanovanjske politike in vpeljati učinkovite strategije in načrt za obravnavo teh stanovanjskih problemov. Cilji in načela Habitat Agenda so usklajena z listinami Združenih narodov in mednarodnim pravom. Posebno skrb namenjajo ženskam in njihovi večji vključenosti v politično, socialno in kulturno življenje ter izkoreninjenje njihove revščine, vse z namenom, da bi si lažje pridobile bivališče.

Tudi Evropska socialna listina določa podobno kot Istanbulska deklaracija, da ima vsak pravico do nastanitve. Države pogodbenice zavezuje, da bodo zagotavljale uresničevanje te pravice, sprejele ukrepe, s katerimi bodo pospeševale pravico do primerne stanovanjskega standarda, preprečevale in zmanjševale brezdomstvo ter vplivale na ceno nastanitve, da bo dostopna vsem.

Evropska socialna listina iz leta 1996 v 31. členu določa (Mandič, 2002:17,18):

»Z namenom, da bi zagotovile učinkovito izvajanje pravice do stanovanja, se države podpisnice obvezujejo sprejeti ukrepe, ki bodo oblikovani s ciljem:

- pospeševati dostop do stanovanja primerne standarda,
- preprečevati in zmanjševati brezdomstvo do njegove postopne odprave,
- omogočiti, da bo stanovanje cenovno dosegljivo tudi tistim, ki nimajo primernih sredstev.«

Evropske države so se s podpisom teh dveh listin zavezale, da bodo dale vsem ljudem možnost, da si pridobijo primerno stanovanje. Vendar praksa kaže, da temu ni tako. Zaradi ekonomskih, demografskih in socialnih sprememb se namreč povečujejo potrebe po cenovno dostopnih stanovanjih. Cenovno dostopne stanovanjske enote, kar so predvsem socialna stanovanja, so namenjena ranljivim skupinam na stanovanjskem trgu.

Novogradnja in s tem sklad socialnih stanovanj se v večini evropskih držav zmanjšuje, možnosti ekonomsko šibkejših skupin prebivalstva pa so na stanovanjskem trgu zato zelo omejene (Černič Mali 1999: 206). Glavni dejavnik povečanih stanovanjskih tveganj je privatizacija družbenega stanovanjskega sklada, ki je značilna za vse moderne evropske države.

Kljub zmanjšanemu obsegu socialnega stanovanjskega sklada v lasti države pa le-ta predstavlja pomembno obliko pomoči ekonomsko šibkejšim posameznikom in gospodinjstvom. Države EU uporabljajo različne koncepte politike socialnih stanovanj, vsem pa je skupen njegov premajhen obseg. Ghekiere (v Černič Mali 1999: 186) kot prvi koncept navaja koncept splošne dostopnosti, značilen za severne evropske države, med drugim za Dansko, ki naj bi preprečeval segregacijo pri alokaciji stanovanj gospodinjstvom oz. družinam. Drugi tip je ultra socialni koncept, ki ga izvajajo države na jugu Evrope (Portugalska, Španija, delno tudi Italija). Delež socialnih stanovanj je minimalen, namenjena pa so izrazito deprivilegiranim skupinam. V strukturi stanovanjskega sklada prevladujejo lastniško zasedena stanovanja. Vmesni koncept, ki je tradicionalno poskušal zadostiti potrebam po stanovanjih na splošno za delavce in posebej za družine, se v zadnjih časih srečuje tudi z naraščajočim povpraševanjem v ozki socialni skupini. Ta koncept je značilen za Nemčijo, Francijo, Belgijo in Italijo.

Tudi način alokacije socialnih stanovanj v državah EU poteka na tri načine. Prvi način je odločanje na nacionalni in/ali regionalni ravni, značilen pa je za Luksemburg in Nemčijo.

Na nacionalni ravni določijo okvire, ki naj bi zagotovili dostop do socialnih stanovanj ljudem z nižjimi dohodki, brezdomcem in posebnim skupinam, izvajanje teh določil pa je naloga lokalnih oblasti. Alokacija stanovanj poteka pod neposredno kontrolo države, stanovanjska združenja pa imajo razmeroma omejen manevrski prostor. Za drugi način je značilno odločanje na lokalni ravni, glede na lokalne okoliščine in skladno z usmeritvami na nacionalni ravni. Tretji način pa je odločanje na lokalni ravni brez usmeritev z nacionalne ravni. Tak sistem je leta 1990 vpeljala Nizozemska in temelji na principih decentralizacije, deregulacije in avtonomije. Stanovanjska združenja in lokalna oblast objavljajo liste konkretnih razpoložljivih stanovanj v lokalnih časopisih, ki so dodeljena tistim, ki izpolnjujejo kriterije za dodelitev stanovanj (Černič Mali 1999: 189).

Ghekiere (1997: 42) kot prvi kriterij za dodeljevanje socialnih stanovanj v državah EU navaja upravičenost, ki pomeni zakonsko določene pogoje za prosilce socialnih stanovanj, kot so dohodek, status, bivališče, nacionalnost. Drugi kriteriji za dodelitev socialnih stanovanj so še objektivni kriteriji, ki vključujejo število odvisnih otrok, status gospodinjstva, življenjske pogoje v obstoječem stanovanju ter ustreznost stanovanja.⁹

3.4. Spremembe v socialni politiki in razvoj neprofitno-volonterskih organizacij

Socialna politika je zavestna in svobodno praktična družbena dejavnost, ki se ukvarja z življenjskimi in delovnimi razmerami ljudi in družbenih skupin (Lakičević v Milošević 1989: 104). Ta opredelitev socialne politike je zelo splošna in opredeljuje le predmet oziroma področje, s katerim se ukvarja. Njena vsebina, cilji in mehanizmi pa so v celoti odvisni od družbenega političnega sistema.

Najpogostejša tipologija modelov socialnih politik je Titmussova (v Novak 1997: 20). Prvi tip je rezidualni model, značilen za Veliko Britanijo, kjer sta trg in družina glavna pri skrbi

⁹ Ustreznost stanovanja pomeni ugotavljanje ali tip stanovanja ustreza potrebam določenega tipa gospodinjstva (na primer ali velikost stanovanja ustreza številu članov gospodinjstva, ustreznost najemnine v primerjavi z dohodki gospodinjstva).

za blaginjo posameznika. Država s svojo socialno politiko posreduje le v primeru, ko si posameznik ali skupina ustreznega življenjskega standarda in dostopa do potrebnih virov ni sposobna zagotoviti sama. Za drugi, industrijski korporativistični model je značilno, da se socialne potrebe zadovoljujejo na podlagi prispevka, dela in produktivnosti. Ta tip socialne politike je značilen za Nemčijo. Tretji model socialne politike pa je institucionalni prerazdelitveni model, ki temelji na predpostavki, da je za blaginjo posameznika odgovorna država in poudarja načelo, da so vsi državljani enako upravičeni do ustreznega življenjskega standarda.

V visoko razvitih kapitalističnih državah se je po drugi svetovni vojni razvil koncept »države blaginje«. Opredeljena je kot »država, ki je prevzela odgovornost za socialno varnost in blagostanje državljanov«, prav tako pa jim zagotavlja ustrezní življenjski standard (Novak 1997: 8). V večini zahodnoevropskih industrijsko razvitih državah je sredi sedemdesetih let, v Sloveniji pa konec osemdesetih, nastopila kriza socialne države. Vzrok za to so bili narasli stroški za socialno varstvo in gospodarska recesija, kar je zahtevalo spremembe socialne politike, socialnega varstva in socialnega dela. Te spremembe imenujemo pluralizacija sistema socialnega varstva. Ta pomeni, da so države odgovornost pri zagotavljanju socialnih dobrin in storitev ljudem prenesle na neprofitno-volonterski sektor in s tem na neprofitne, nevladne in prostovoljske organizacije. Salamon in Anheier (v Črnak Meglič in Vojnovič 1997: 164, 165) jih opredeljujeta kot formalno ustanovljene organizacije, ki imajo določeno stopnjo organizacijske kontinuitete.¹⁰ Lahko so privatne/nevladne, ki so jih ustanovili privatni/nevladni akterji, vendar jih lahko hkrati financira država in imajo v svoje upravne odbore vključene predstavnike vlade in administracije. Njihovi glavni viri prihodkov so lastna dejavnost, država, drugi financerji, članarine, presežki iz preteklega leta ter drugi viri, kot so prihodki od obresti, prodaje stalnega premoženja, najemnine in drugo (prav tam 1997:171). Biti morajo neprofitno distributivne, kar pomeni, da se dobiček ne distribuira med člane in ustanovitelje. Dobiček

¹⁰ Sem spadajo skupine samopomoči, združenja, prostovoljne organizacije in noveorganizacijske oblike, izključene pa so neformalne, občasne oblike združevanja ljudi.

v celoti porablja za realizacijo namena in poslanstva organizacije, kar pomeni delovanje v javno korist.¹¹

Sodelovanje teh izvajalskih organizacij z državo je pomemben dejavnik učinkovitosti zagotavljanja socialnega varstva. Leskošek (2002: 12, 13) opredeljuje tri modele sodelovanja države in nevladnih organizacij. Prvi je vladno-dominantni model in je značilen za nordijske sisteme. V njem prevladujejo javne službe, ki se financirajo predvsem iz državnega proračuna, nekatere storitve pa je potrebno plačati. V dualnem modelu storitve izvajajo javni zavodi in tretji sektor (civilna družba), financirajo pa se iz proračuna, participacije tretjega sektorja in plačil uporabnikov storitev. Značilen je za Veliko Britanijo. Tretja oblika sodelovanja med državo in nevladnimi organizacijami pa je t.i. sodelovalni model. Najdemo ga v Avstriji, Nemčiji in na Nizozemskem, kjer se v izvajanje vključuje le tretji sektor, ki se financira iz proračuna in iz direktnega plačila uporabnikov.

Pomembna vloga nevladnih organizacij je prepoznavanje problemov in odzivanje nanje, kar jim omogoča medsebojno sodelovanje in zmožnost povezovanja v mrežo.¹² Pomen in razprostranjenost teh organizacij kažeta tudi izraza *policy mreža* in *policy skupnost* (Hafner-Fink 1998; Parsons 2000 v Mandič 2002:7). Van Waarden (v Mandič 1998b: 898) ločuje štiri tipe *policy omrežij*, za stanovanjski sektor pa je značilen korporatizem.¹³ Gre za majhno število akterjev, ki nastopajo kot predstavniki funkcionalnih interesov, vključenih v procese oblikovanja stanovanjske politike, pri čemer se pogajajo in ob sprejetju zanj prevzemajo vso odgovornost (Aleksić in Sušnik 1999: 227, 228).

Uspešnost reševanja socialnih problemov je odvisna od modelov izvajanja socialnih storitev. Edgar in drugi (v Boškić 2002: 37) navajajo tri različne oblike pomoči: policijski,

¹¹ Javna korist ali javno dobro je opredeljeno kot nekaj, kar je pod enakimi pogoji, ki jih navadno določa država, dostopno vsem državljanom (Hrovatič 1998).

¹² V to mrežo so vključene raznovrstne organizacije uporabnikov, njihovih zagovornikov, strokovnjakov, zainteresirane javnosti, ponudnikov različnih storitev in pomeni izjemno pomembno institucionalno okolje, v katerem je možno identificirati nezadovoljene potrebe, razviti nove načine izvajanja storitev, pritegniti dodatne vire in je primeren okvir za vpeljavo novih storitev.

¹³ Ostali tipi *policy omrežja* so še statizem (v proces oblikovanja politike je vključeno le majhno število akterjev, ker jih vlada skuša izločiti in zmanjšati njihov vpliv), klientelizem (vlada je neposredno povezana s predstavniki izbranih skupin) in tematska omrežja (različni akterji, ki se povezujejo zaradi enega, običajno kratkoročnega interesa).

medicinski in socialni model.¹⁴ Zadnji model je odgovor na iskanje učinkovitejše izrabe razpoložljivih virov zaradi omejenega financiranja sistema socialnega varstva v modernih družbah. Temelji na zagotavljanju podpore za razvoj lastnih zmožnosti prizadetih posameznikov, ne pa na preprečevanju in blaženju težav. Pogoj za to je, da posamezna oseba iz »klienta oziroma uporabnika« postane »udeleženec oziroma participant«. Za socialni model so torej bistvene spremenjene metode dela na področju pomoči ranljivim skupinam. Pri izvajanju socialnih storitev se nove metode dela kažejo v uveljavljanju krepitvenega modela pomoči, pri katerem poskuša strokovni delavec skupaj s posameznikom najprej ugotoviti njegove individualne potrebe in na podlagi tega izdelati ustrezno shemo reševanja težav. Prva oblika tega modela je »krepitev moči posameznikov ali opolnomočenje«. Osebi se okrepi samozavest z občutkom, da je vse bolj sposobna odločati o svojem življenju in te odločitve uresničevati v praksi, ter da uporablja vzvode moči na tak način, da pride do premika moči. Pridobljeno moč lahko oseba uporablja zase, za podporo drugim uporabnikom in za socialno akcijo (Zaviršek in drugi 2002: 60). Druga oblika krepitvenega modela pomoči je zagovorništvo (advocacy), ki pomeni premik pomoči iz institucij in v njih zaposlenih profesionalcev k njihovim uporabnikom. Pri tem je bistveno, da človek v stiski ohrani samopodobo aktivne in odgovorne osebe na vseh področjih, kjer je za to sposoben (Leskošek 1998: 69). Vlogo zagovornikov interesov uporabnikov pogosto opravljajo različne nevladne organizacije. Pri tem so pomembni naslednji dejavniki: partnerski odnos med strokovnjaki in uporabniki, skupnostna skrb, ki je povezana z deinstitucionalizacijo in ustanavljanjem stanovanjskih skupin, neformalne mreže, kot najpomembnejši vir pomoči za ljudi v stiski, skupine za samopomoč ter antidiskriminacijske prakse.

Za področje stanovanjske podpore enoroditeljskim družinam je bistven razvoj zatočišč in materinskih domov. Začetne oblike zatočišč za ženske in otroke žrtve nasilja so bile izrazito hierarhično organizirane, moč pa je bila v celoti v rokah zaposlenih v njih. Njihovo delovanje je imelo dvojno naravo in sicer podporno in nadzorovalsko. Modernejše oblike zatočišč pa so se, na podlagi feminističnih idej v začetku sedemdesetih let, začele ukvarjati

¹⁴ Policijski model se običajno uporablja pri institucionalizaciji in temelji na nadzoru in zdravljenju ljudi s težavo, zaradi katere so bili institucionalizirani (uporabniki so iz odločanja povsem izključeni). Medicinski model je nekoliko milejši in obravnava problematične skupine z namenom blažitve njihovih težav.

tudi s svetovanjem in pomočjo ženskam tudi po tem, ko odidejo iz zatočišča (Zaviršek 1997: 11). Prvo zatočišče za ženske z otroki, žrtvami nasilja, so odprli leta 1972 v Londonu (Plaz 1999). Sprva so uporabnicam nudile le začasno bivališče, kasneje pa se je pomoč razširila tudi na svetovanje in predvsem reintegracijo, kar pomeni pomoč na poti v samostojno življenje, pri vključevanju na trg delovne sile, izobraževanju in podobno.

4. POLOŽAJ ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V NEKATERIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE

To poglavje prikazuje položaj enoroditeljskih družin v treh evropskih državah in sicer v Grčiji, na Danskem in v Avstriji. Te države so zaradi svojih posebnosti na stanovanjskem področju primerne za opis konkretne situacije. Večina podatkov je povzeta iz poročil o položaju žensk in stanovanjskem področju v posameznih držav organizaciji FEANTSA, kar pomeni, da omogočajo mednarodno primerjavo.¹⁵

4.1. Grčija

V primerjavi z drugimi evropskimi državami so tradicionalne vrednote v Grčiji še vedno zelo močne, zato so samske matere v grški družbi depriviligirane in stigmatizirane. So ena najranljivejših skupin v Grčiji, predstavljajo pa le majhen del celotne populacije in sicer 5 odstotkov vseh družin. Glavni dejavnik ranljivosti žensk na stanovanjskem področju je predvsem njihova šibka ekonomska moč, ki je posledica tradicionalnih vlog moškega (ekonomska) in ženske (vzgojna). Zato ni presenetljivo, da je stopnja nezaposlenosti žensk v primerjavi z moškimi precej višja. Leta 1999 je bila stopnja nezaposlenosti žensk 18, moških pa 7 odstotna. Leta 1989 je bilo zaposlenih 49 odstotkov vseh žensk z otroki starimi manj od 18 let, med samohranilkami pa je bil ta odstotek 65 odstotkov. Od začetka devetdesetih let se vključenost žensk na trg delovne sile sicer povečuje, kar je posledica spremenjene tradicionalne vloge žensk v grški družbi in njihove višje izobrazbene strukture.

¹⁵ FEANTSA je evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomci. Poročila posameznih držav tej organizaciji so dostopna na spletni strani: http://www.feantsa.org/obs/obs_archive_1.htm.

Grška socialna politika skrb za blaginjo prepušča socialnim mrežam v družini, sistem socialne zaščite pa je vezan na stalno zaposlitev.

Stanovanjskemu področju je namenjen manj kot odstotek bruto družbenega proizvoda, kar je značilno za države z visokim deležem lastniških stanovanj. Sklad lastniških stanovanj tako predstavlja 80 odstotkov vsega stanovanjskega sklada.¹⁶ Intervencije države na stanovanjsko področje so redke. Zaradi distanciranja države od stanovanjskega področja je veliko stanovanjskih enot zgrajenih s tehničnimi in funkcionalnimi pomanjkljivostmi. Najslabše kakovosti so kletna stanovanja v blokovskih naseljih, zgrajena v petdesetih in šestdesetih letih. V njih je v devetdesetih živelo največ ekonomsko šibkih gospodinjstev. Raziskava iz leta 1991 je pokazala, da 15 odstotkov stanovanjskih enot, v katerih živijo upokojenci, 4 odstotki, v katerih živijo brezposlene osebe in 35 odstotkov, kjer živijo družine z najnižjimi dohodki, ni opremljenih s stranišči. Stanovanjskega problema tako ne predstavlja število stanovanjskih enot, ampak predvsem njihova kvaliteta in porazdelitev stanovanjskega sklada med različne socialne skupine.

Ustava zagotavlja namestitev za ljudi, ki nimajo stanovanja ali pa je le-to neprimerno, vendar pa lokalne oblasti oziroma država niso zakonsko obvezane zagotoviti stanovanj ranljivim skupinam. Oskrba s socialnimi stanovanji je v Grčiji zelo slaba, saj je obseg stanovanjskega sklada v lasti države minimalen. Edina organizacija za alokacijo socialnih stanovanj je Worker's Housing Organization (OEK), do njenih ugodnosti pa so upravičeni zaposleni v privatnih ali javnih organizacijah ali korporacijah, ki v sklad OEK prispevajo odstotek svojega dohodka. Pogoji za pridobitev socialnega stanovanja so še, da oseba ni lastnik stanovanjske enote ter določeno minimalno število delovnih dni.¹⁷ OEK ocenjuje, da je upravičencev do ugodnosti 1,8 milijona, 200.000 od njih pa ima akutne stanovanjske težave. Alokacija poteka z naključnim izborom, čakalne dobe pa so zelo dolge. Oblike pomoči OEK so alokacija standardiziranih stanovanjskih enot, ugodni stanovanjski krediti

¹⁶ Grška družba temelji na tradicionalnem zakonu »dote«. To pomeni, da je družina neveste dolžna zagotoviti stanovanje za zakonca v zameno, da je moški glavni vzdrževalec družine. Skrb za rešitev stanovanjskega problema država prepušča družini.

¹⁷ Minimalno število delovnih dni, ki zadostuje za upravičenost do socialnega stanovanja, je določeno glede na družino ter socialne pogoje (npr. delavec z dvema otrokoma ima določenih 1500 delovnih dni, delavec s štirimi otroki pa 750).

in subvencioniranje najemnine. V letih 1994 do 1998 je OEK zgradila 1500 stanovanjskih enot, kar predstavlja le 1-2 odstotka celotnega stanovanjskega sklada. Druga oblika stanovanjske pomoči je pomoč Ministrstva za zdravje in blaginjo, ki je namenjena beguncem, žrtvam naravnih nesreč, brezdomcem, upravičencem glede na dohodek, stanovanjsko situacijo, število družinskih članov, pa tudi enoroditeljskim materinskim družinam. Njim je, kot eni izmed ranljivih družbenih skupin, namenjena denarna podpora.

Stanovanjsko pomoč nudijo še posamezne organizacije, ustanovljene na občinski ali lokalni ravni, vendar pa specializirane oblike pomoči enoroditeljskim družinam ne obstajajo. To je dokaz, da ta skupina ni organizirana v nobeno skupino pritiska ali civilno iniciativo, ki bi zahtevala večjo vladno pozornost in opozarjala na njihove težave.

Na širšem območju Aten je mestna občina ustanovila dve zatočišči za brezdomce, ki lahko sprejmeta 190 ljudi. Poročilo navaja, da je bilo v času opazovanja tam nameščenih 39 žensk in 11 otrok, mlajših od 18 let. Polovica vseh delovno sposobnih v zatočišču ima redno ali začasno zaposlitev. Večina jih je, preden se je zatekla v zatočišče, živela na cesti, le malo pa pri sorodnikih ali prijateljih. Podobno število in struktura žensk sta značilna tudi za dve zatočišči pod okriljem Ministrstva za zdravje in blaginjo. Cerkev in druge prostovoljne organizacije večjo pozornost namenjajo starejšim samskim ženskam ali pa mlajšim sirotam ženskega spola. Edino zatočišče v Grčiji, ki je namenjeno le ženskam in otrokom žrtvam nasilja, je v Atenah in je skupni projekt Mestnega sveta Aten in Generalnega sekretariata za enake možnosti. To zatočišče ponuja namestitev 15 ženskam z otroki, sprejem pa ni pogojen z nobenim posebnim kriterijem. Uporabnice so različnih narodnosti, njihova starost pa je od 25 do 45 let. Bivanje je zagotovljeno za obdobje do enega meseca, ki se lahko podaljša. Poleg namestitve jim nudijo tudi pravno svetovanje, finančno pomoč in čustveno oporo. Pomoč nosečnicam in materam nudi tudi organizacija *Mother centre*, ki jim nudi zatočišče, zagovorništvo in materialno pomoč.

Pregled položaja enoroditeljskih družin v Grčiji kaže, da so matere samohranilke v zelo težkem položaju. Družba jih zavrača, njihova nezaposlenost je visoka, javni stanovanjski sklad sploh ne obstaja, mreža organizacij za stanovanjsko pomoč pa je zelo slabo razvita.

4.2. Danska

Tudi na Danskem je večina enoroditeljskih družin materinskih, njihovo število pa narašča le minimalno. Danska politika spodbuja enakost med spoloma predvsem na trgu delovne sile, posledica pa je 86 odstotna zaposlenost vseh žensk ter 90 odstotna zaposlenost samohranilk (Roll 1992: 23). Danska ima socialno demokratični tip socialne politike, ki temelji na principu univerzalizma. To pomeni, da je socialna varnost zagotovljena vsem državljanom, ne le tistim z nizkimi dohodki. Posebna pozornost je namenjena samskim materam, kar se kaže v obliki otroškega dodatka za družine s posebnimi potrebami, socialna zakonodaja pa jim omogoča tudi subvencije najemnine, otroške olajšave in brezplačni vrtec, če je to potrebno.

Stanovanjska in socialna politika na Danskem sta bili vedno centralizirani, sredi devetdesetih let pa je država prenesla odgovornosti in pristojnosti na lokalne občinske oblasti. Tako je zagotovitev začasnega (ne pa tudi stalnega) bivališča najranljivejšim skupinam obveznost države oziroma posameznih mestnih občin. Kriteriji za opredelitev teh skupin se razlikujejo od občine do občine (Kirkegaard 2002: 296, 297).

Leta 1999 je Danska za stanovanjsko področje namenila nekaj več kot dva odstotka družbenega bruto proizvoda. Kakovost stanovanjskega sklada se je zato zelo izboljšala. To kažejo podatki, da je bilo leta 1980 20 odstotkov stanovanjskega sklada brez centralnega ogrevanja, tuša ali stranišča, leta 1999 pa je bilo takih stanovanj le še 8 odstotkov.

Strukturo stanovanjskega sklada predstavlja 55 odstotkov lastniških in 45 odstotkov najemnih stanovanjskih enot. Najpogostejši obliki najemnih stanovanj sta privatna in socialna. Prva so bila zgrajena pred letom 1940, skoncentrirana v starih mestnih jedrih velikih mest, 60 odstotkov le- teh pa je potrebnih obnove. Urbana prenova mestnih središč zmanjšuje količino stanovanj po ugodnih cenah za mlade in starejše ter za tiste, ki so začasno živeli v institucijah. Socialni oziroma splošni stanovanjski sektor predstavlja 19 odstotkov celotnega stanovanjskega sklada, večina stanovanj pa je bila zgrajena po letu 1940. Socialne stanovanjske enote zagotavljajo in dajejo v najem javne neprofitne

organizacije, ki dobivajo državne subvencije, država pa njihovo delovanje tudi nadzoruje. Socialni sektor je pod neposredno kontrolo lokalnih oblasti, ki določajo tudi najemnino. Večina socialnih stanovanj je namenjena družinam, alokacija stanovanj pa ne temelji na višini njihovih dohodkov, ampak na čakalnih listah posameznih stanovanjskih organizacij. Čakalne liste in čakalne dobe za socialna stanovanja so dolge, glavni vzrok za to pa je, da se na liste za socialna stanovanja lahko prijavijo starejši od 15 let. Družine z otroki imajo pravico do večjih stanovanjski enot, lokalna oblast pa ima pravico, da eno izmed štirih prostih stanovanj dodeli nujnim socialnim primerom. Pomembna vmesna oblika med lastništvom in najemništvom so kooperativna stanovanja. V osemdesetih letih je država namreč določila, da morajo privatni najemodajalci najemnikom ponuditi stanovanjske enote v odkup na kooperativni osnovi. Najemniki so tako dobili pravico do odkupa dela stanovanja in s tem pravico do njegove uporabe. V letih 1994 do 1998 se je družbeni stanovanjski sklad precej zmanjšal, 90 odstotkov prodanih stanovanj pa je postalo kooperativnih.

Danska kot stanovanjsko pomoč ponuja stanovanjske ugodnosti in subvencije najemnine, ki sta mehanizma za preprečevanje prisilnih izselitev ali izgubo stanovanja. Subvencija najemnine je namenjena le najemnikom, do stanovanjskih ugodnosti pa so upravičeni tudi lastniki stanovanj. Najemniki ne morejo prejeti obeh hkrati. Obe obliki pomoči sta namenjeni le stanovalcem v stanovanjskih enotah z lastno kuhinjo in urejeno kanalizacijo. Dejavniki višine pomoči so velikost stanovanja, velikost in dohodek gospodinjstva, status članov gospodinjstva ter višina najemnine.

Vsem brezdomcem je od leta 1997 omogočena socialna pomoč, namenjena plačevanju najemnine in možnost namestitve v eni izmed oblik stanovanjske pomoči.¹⁸ Za reševanje primera brezdomstva na Danskem obstajajo naslednje oblike pomoči: sobe v začasnih zatočiščih, stanovanjske skupnosti s skupnimi prostori¹⁹, penzioni, domovi, stanovanjska območja, individualna stanovanja ali sobivanje v kooperativnih stanovanjih. Kot primera organizacij, ki skrbita za začasno namestitev žensk in njihovih otrok v Kopenhagenu,

¹⁸ Do leta 1997 tisti, ki so živeli v začasnih namestitvah, do socialne podpore niso bili upravičeni.

¹⁹ Tak primer stanovanjske skupnosti je Christania v Kopenhagenu, ki je barakarsko vojaško naselje. Tam je že od sredine sedemdesetih let naseljenih preko 1000 hipijev.

navajam Garvergarden in Dannerhuset. Prva je neodvisna organizacija, ki posluje skladno s sporazumi in dogovori z lokalno oblastjo. To pomeni, da ima osebje v organizaciji lažji dostop do socialnih storitev, ki jih ponujajo lokalne avtoritete. Ponuja zatočišče družinam, posebno skrb pa namenja enoroditeljskim materinskim družinam. Osebje ugotavlja, da se ženske uporabnice spopadajo z različnimi socialnimi problemi, kot so nasilje v družini, različne oblike odvisnosti, težko otroštvo, nasilno partnerstvo, težka ekonomska situacija, slaba izobrazba, nezaposlenost, slabo razvite socialne mreže, težave njihovih otrok v šoli in drugo. Dannerhuset pa je privatna organizacija in neodvisna od lokalnih oblasti. Njeno delovanje je zato svobodnejše (ni vezano na npr. spremembe zakonodaje), hkrati pa ji ta neodvisnost otežuje dostop do socialnih storitev in državnega sofinanciranja. Glavni vir financiranja so privatne fundacije. Organiziranost zatočišča temelji na feminističnih idejah in sicer, da socialna pomoč temelji na dejstvu, da je ženska zapustila dom in ne na zakonski ločitvi od partnerja, ter da je nasilje v družini javno in politično vprašanje. Namestitev ponuja ženskam žrtvam nasilja z otroki, dečki morajo biti stari manj kot 13 let. Kljub velikemu pomanjkanju prostora čas bivanja ni omejen, saj lahko v zatočišču uporabnice ostanejo toliko časa, dokler ne rešijo stanovanjskega vprašanja. V povprečju ženska z otrokom na novo stanovanje čaka šest mesecev. Bivanje je organizirano v treh nadstropjih, v vsakem od njih stanuje največ šest žensk s šestimi otroki, kuhinja pa je skupna za vse.

Na Danskem enoroditeljske družine ne predstavljajo socialnega problema, saj je sistem socialne varnosti namenjen vsem ekonomsko šibkejšim, poleg tega pa je stopnja zaposlenosti visoka. Obsežen javni stanovanjski sklad ter kooperativna stanovanja, poleg tega pa še druge najrazličnejše oblike stanovanjske pomoči vsem omogočajo rešitev stanovanjskega problema. Socialna politika je usmerjena v zmanjševanje števila mest v začasnih zatočiščih, hkrati pa v ustanavljanje večjega števila stanovanjskih skupnosti v socialnih stanovanjih, kar bi zagotovilo trajnejše rešitve stanovanjskega problema ranljivih skupin.

4.3. Avstrija

Leta 1996 je bil v Avstriji delež materinskih enoroditeljskih družin 11 odstotkov vseh družin. Enoroditeljske materinske družine niso deležne velike pozornosti javnosti, zato njihov težak položaj pogosto ostane prikrit. Samske matere niso združene v interesna združenja ali skupine pritiska, kar jim onemogoča, da bi si izboljšale svoj položaj v družbi.

Avstrijska konservativno-korporativistična socialna politika je namenjena reševanju socialnih problemov problematičnih družbenih skupin. Osnova socialne varnosti je zaposlitev, skrb za blaginjo posameznika pa se zagotavlja s pomočjo družine in pomenom tradicionalnih vlog moškega in ženske. Matere samohranilke so zato prisiljene v vstop na trg delovne sile. 80 odstotkov samohranilk, ki imajo otroke stare do 15 let je zaposlenih, kar je več kot delež poročenih žensk z otroki te starostne skupine. Leta 1992 je bilo zaposlenih le 53 odstotkov poročenih žensk z otroki starimi od 3-5 let, med samskimi materami pa je bil ta delež 79 odstotni (Microcensus: 1992 Austria). Posebni finančni dodatki za matere samohranilke ne obstajajo. Avstrijska socialna politika za tiste brez dohodkov in lastnine zagotavlja socialno podporo za omejeno časovno obdobje. Njena višina je določena na lokalni ravni, enako je z obveznostjo vračanja te podpore, ko se finančna situacija v družini izboljša.

Avstrijska stanovanjska politika je od osemdesetih let naprej usmerjena v pospeševanje lastništva stanovanjskih enot in sicer s subvencioniranjem gradnje teh enot, ki jih lastniki deset let ne smejo prodati po tržni ceni. Po tem obdobju pa jih lastniki lahko oddajo v najem ali prodajo po tržni ceni, kar zmanjšuje obseg cenovno ugodnega stanovanjskega sklada. Poleg tega je v osemdesetih letih država subvencionirala prenovno stanovanj v starih mestnih središčih, kar je zvišalo cene stanovanj. Sredi devetdesetih let so regionalne oblasti povečale subvencioniranje javnega stanovanjskega sklada, v lasti javnih stanovanjskih organizacij ali države. Nov zakon iz leta 2001 pa je določil dokončno ukinitve neprofitnih družbenih stanovanjskih organizacij s prodajo stanovanjskih enot pod ugodnimi pogoji trenutnim najemnikom. Avstrijski stanovanjski politiki je namenjen nekaj več kot odstotek družbenega bruto proizvoda, 3/4 sredstev pa je porabljeno za objektno subvencioniranje.

Sistem stanovanjskih subvencij ni enoten, ampak je odvisen od določil v vsaki posamezni deželi. Objektne subvencije so namenjene neprofitnim stanovanjskim organizacijam, ki gradijo socialne najemne stanovanjske enote in z njimi tudi upravljajo.²⁰ Več kot polovica celotnega obstoječega stanovanjskega sklada je državno subvencionirana. Subjektne subvencije se kažejo v davčnih olajšavah za tiste, ki gradijo svoj dom. Oblika subjektivnih subvencij so še subvencije, namenjene gospodinjstvom z najnižjimi dohodki. Leta 1983 je v subvencioniranih stanovanjskih enotah živelo le 20 odstotkov družin z najnižjimi dohodki, medtem ko je bilo tistih z najvišjimi dohodki kar 72 odstotkov (Strell 1999: 16, 17).

Posebnih stanovanjskih olajšav ali podpor za enoroditeljske družine ne poznajo, država pa pomoč namenja predvsem velikim družinam z majhnimi otroki. Materinske enoroditeljske družine zato pogosto živijo v revščini, so izključene iz lastniškega sektorja in so pogosteje najemniki. Leta 1993 je 50 odstotkov materinskih enoroditeljskih družin živelo v najemnih, le 43 odstotkov pa je bilo lastnikov stanovanjskih enot. Med dvoroditeljskimi družinami je bil delež lastnikov stanovanja 64, najemnikov pa 30 odstotkov (Strell 1999: 11). Najemni stanovanjski sklad je majhen, stroški graditve teh stanovanj so visoki, prav tako najemnine. Poleg tega alokacija javnih stanovanj temelji na trenutnih razmerah v družini, izboljšanje materialnih razmer ali spremenjena oblika družin najemnikov pa jim pravice do najema ne odvzame. To pomeni, da so najemniki lahko tudi družine, ki do njih sploh niso več upravičeni. Kot kaže spodnja tabela, je v Avstriji kvaliteta stanovanjskega sklada, v katerih živijo enoroditeljske družine, slabša kot pri dvostarševskih družinah. Kljub temu pa se je število enoroditeljskih družin, ki živijo v bolj opremljenih stanovanjih povečalo. Leta 1993 je bil delež enoroditeljskih družin v stanovanju A kategorije 64 odstoten, leta 1995 pa že 76 odstoten.

²⁰ Socialni sektor tako predstavljajo organizacije, katerim so zaradi dejavnosti, ki jo opravljajo, zagotovljene davčne olajšave. Zavezane so, da svoj kapital porabijo izključno v namene financiranja konstrukcije socialnih stanovanj in ne v katerikoli drug namen.

Tabela 4.3.1.: Kvaliteta stanovanja glede na obliko družine, Avstrija 1995

Oblika družine	Kakovost stanovanjske enote* (%)			
	A	B	C	D
Par z enim ali več otrok	84,1	12,2	0,6	3,1
Samska mati	76,1	17,2	2,0	4,7

* Kakovost: A: tekoča voda, stranišče, centralno ogrevanje, kopalna kad; B: tekoča voda, stranišče, kopalna kad; C: tekoča voda, stranišče; D: tekoča voda.

Vir: Microcensus 1995 v Strell 1999: 9

Kot oblike pomoči ženskam na stanovanjskem področju v Avstriji delujejo materinski domovi in zatočišča za žrtve nasilja, številne svetovalne organizacije pa se s stanovanjsko problematiko ne ukvarjajo. Leta 1999 je bilo na Dunaju šest materinskih domov in vsi so bili nevladne organizacije. V povprečju večina uporabnic tam ostane več kot eno leto, predvsem to velja za tiste brez avstrijskega državljanstva. Leta 1999 je bilo v celotni Avstriji 22 zatočišč za žrtve nasilja, potrebe pa so enkrat večje, še posebej v ruralnih okoljih. Uporabnice so največkrat brez dohodkov, v zatočiščih pa jim nudijo vsestransko podporo, predvsem pri iskanju zaposlitve. V Avstriji so le štirje odstotki organizacij namenjenih reševanju stanovanjskih problemov žensk. Ena od takšnih je *Hilfswerk*, ki na Dunaju nudi 41 stanovanj posameznicam ali družinam ter 3 stanovanja stanovanjskim skupnostim več samskih žensk, kar pomeni, da nudi stanovanja 105 osebam. Pogoj je državljanstvo ene izmed članic držav EU, ter da imajo uporabnice svoje lastne dohodke. Povprečno v namestitvah organizacije ostanejo 14 mesecev, cilj organizacije pa je, da jim v tem času nudijo vsestransko podporo in jih hkrati usmerjajo v pridobitev občinskih stanovanj. Nudijo jim tudi zagovorništvo pri obiskih raznih ustanov.

Tudi v Avstriji je, podobno kot v Grčiji, vpliv tradicionalnih vrednot še vedno zelo močan, kar se kaže v odnosu družbe do enoroditeljskih družin. Kljub temu, da enoroditeljske družine niso dovolj organizirana skupina, ima Avstrija vseeno precej bolj razvito mrežo organizacij za pomoč tej skupini. Poleg tega je socialni stanovanjski sklad, kot pomemben instrument stanovanjske pomoči, dokaj obsežen.

5. ANALIZA POLOŽAJA ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V SLOVENIJI

5.1. Stanovanjska politika v Sloveniji

Možnosti državljanov na stanovanjskem področju so odvisne od stanovanjske politike v državi, stanovanjska oskrba pa je v veliki meri odvisna od gospodarskega in političnega sistema. To nazorno prikazuje naslednji pregled razvoja stanovanjskega področja v Sloveniji.

V desetletju po drugi svetovni vojni je v Sloveniji država izvajala alokacijo stanovanj na administrativni način. Za obdobje do leta 1972 je bil značilen stanovanjski prispevek vseh zaposlenih, namenjen gradnji stanovanj in je bil solidarnostnega značaja. V obdobju od 1972 do 1990 sta na ravni občin nastala dva nova mehanizma, ki sta dopolnila prejšnji model. Prvi je program solidarnostnih stanovanj, drugi pa program vzajemnosti, ki je zagotavljal nekomercialna posojila posameznikom in delodajalcem (Mandič 1998b: 900).²¹ Namenjena sta bila predvsem delu populacije, ki si stanovanja ni mogla zagotoviti preko zaposlitve.

Leta 1991 je nova finančna zakonodaja ukinila stanovanjski prispevek iz dohodka in združevanje sredstev iz čistega dohodka. Posledica je bila zmanjšanje obsega sredstev za stanovanjsko področje, kar je povzročilo upad stanovanjske gradnje. Novi zakon leta 1991 je predpisal ustanovitev Stanovanjskega sklada Republike Slovenije, preko katerega država subvencionira le gradnjo neprofitnih stanovanj s posojili z zelo ugodno obrestno mero

²¹ Stanovanjska oskrba se je v tem obdobju financirala na tri načine. Prvi način je bilo financiranje s sredstvi iz dohodka za solidarnostno (nepovratno) združevanje, ki so se porabljala na občinski ravni za izgradnjo solidarnostnih stanovanj. Drugi način je bilo financiranje s sredstvi iz čistega dohodka za vzajemnostno (povratno) združevanje, za reševanje stanovanjskih problemov v podjetjih, gradnjo in prenovo zasebnih stanovanj, samskih domov, za kadrovska stanovanja ipd. Tretji način pa je bilo financiranje s sredstvi iz čistega dohodka za reševanje stanovanjskih vprašanj zaposlenih.

(Sendi, 2003: 9).²² Institucija družbenega stanovanja je bila odpravljena, ukinjena je bila vloga delovnih organizacij pri zagotavljanju socialnih stanovanj in nekomercialnih posojil. Pridobivanje in oddajanje stanovanj je postala naloga neprofitnih stanovanjskih organizacij, zasebnih najemodajalcev ter občinskih oblasti. Vpeljani so bili novi mehanizmi stanovanjske oskrbe. Ključno vlogo sta imela prodaja stanovanj najemnikom (privatizacija) in vrnitev lastništva fizičnim osebam, ki so bile razlaščne (denacionalizacija). Če najemnik stanovanja ni odkupil, je stanovanje ostalo v lasti prejšnjega lastnika, dobilo pa je status neprofitnega najemnega stanovanja ali pa je zakoniti najemnik lahko stanovanje v zameno za odpravnino izpraznil (Mandič 1999c: 151, 152).

Privatizacija je bila izvedena z odkupom stanovanj s popustom 30 odstotkov na realno ceno, kar je zelo spremenilo strukturo stanovanjskega sklada. Število najemnih stanovanj se je znižalo in je zmanjšalo stanovanjske priložnosti državljanom. Kljub temu je raziskava glede privatizacije stanovanj leta 1991 pokazala, da jo 64 odstotkov vprašanih ocenjuje kot pozitivno, 24 jih je bilo neopredeljenih, 17 pa se jih je glede privatizacije opredelilo negativno (Mandič 2000a: 253, 254). Podatki iz raziskave Kakovost življenja v Sloveniji 1994 (Mandič 1996: 228) pa so pokazali, da 84 odstotkov kupcev družbenih stanovanj nakup ocenjuje pozitivno. Vendar je imela privatizacija stanovanj tudi nekaj negativnih posledic. Ena izmed njih je bila neučinkovita poraba javnih sredstev od prodaje stanovanj, saj so podjetja in občine le 20 odstotkov teh sredstev namenile za Nacionalni stanovanjski sklad, ostalih 80 pa je bilo porabljenih v različne namene, ki niso bili nujno povezani s stanovanjsko politiko.²³ Negativna posledica privatizacije je bila tudi socialna nepravilnost, ki se kaže v prednostih za tiste, ki so uspeli kupiti stanovanja pod ugodnejšimi pogoji v primerjavi s tistimi, ki tega niso naredili.

Stanovanjska privatizacija je tako poslabšala stanovanjske priložnosti predvsem najranljivejšim skupinam prebivalstva, vzrok za to pa je zmanjšana pristojnost države pri zagotavljanju pravice do stanovanja in oskrbe s stanovanji (Mandič v Sendi 2002: 11).

²² Osnovni vir financiranja Stanovanjskega sklada RS je bil delež 20 % od kupnin pri privatizaciji stanovanj in od leta 1995 naprej tudi sredstva iz državnega proračuna.

²³ Podjetja so s temi sredstvi lahko prosto razpolagala, občine pa naj bi jih porabile skladno z občinskim stanovanjskim programom - vendar pa do leta 1995 Slovenija ni imela ne nacionalnega ne občinskih stanovanjskih programov.

Značilnost sodobne stanovanjske politike v Sloveniji je namreč, da je vloga države postala posredna vloga omogočanja.²⁴ To pomeni, da naj bi država zlasti omogočala in usposabljala svoje koncesionarje (lokalne skupnosti, stanovanjske zadruga, neprofitne organizacije, samograditelje), da namesto nje, v njenem imenu in v interesu uporabnikov izvajajo storitve in zagotavljajo zadovoljevanje vse bolj diferenciranih in individualiziranih stanovanjskih potreb (Aleksić in Sušnik 1999: 223). Oblikovanje stanovanjske politike v Sloveniji tako temelji na partnerstvu države, vlade, lokalnih oblasti, nevladnih organizacij oziroma prostovoljnega in zasebnega sektorja. Njihovo sodelovanje pri izvajanju stanovanjske politike je pogojeno s sistemom primernih spodbud. Država za to uporablja regulativna in alokativna sredstva. Prva nastopajo v obliki norm, ki jih država predpisuje ter tako uporablja moč zakonske prisile. Drugi tip pa so alokativna sredstva in nastopajo v vlogi virov in storitev, ki jih država razdeljuje izvajalcem in jih na ta način poskuša motivirati in usmerjati. Država bonitete razdeljuje selektivno in v zameno zanje postavlja določene zahteve in pogoje, pri tem pa ponavadi uporabi pogodbeno razmerje z izvajalci. Denarne spodbude (subvencije) so lahko v obliki nepovratnega plačila (dotacije), ugodnega posojila ali davčnih olajšav. Z dotacijami, ki jih prejema izvajalci, lahko vlada pokrije določen delež stroška organizacije in tako prispeva k njenemu proračunu ali pa krije stroške (ali del stroškov) njihovih konkretnih programov ali projektov (Mandič 1999c: 151, 152).

Državne subvencije so pri stanovanjski oskrbi lahko subjektne ali objektne. Subjektne subvencije so namenjene stanovalcem, ki izpolnjujejo določene kriterije, namenjene pa so kritju najemnine in ostalih stroškov gospodinjstva. Mandič (1998a: 15) navaja, da je leta 1997 v Sloveniji subjektne subvencije prejemale le približno 0,33 % gospodinjstev. Namenjene so torej le izjemno ekonomsko šibkim gospodinjstvom. Novi stanovanjski zakon v 121. členu določa, da lahko pristojni občinski organ dodeli subvencijo tudi najemniku v tržnem stanovanju. Objektne subvencije pa so namenjene naložbi v stanovanje oziroma izvajalcem stanovanjskih in drugih storitev. Dodeljene so v fazi proizvodnje, prenove, vzdrževanja stanovanj ali pa opravljanja storitve (Mandič 1999c: 154). Namen objektnih subvencij je znižanje cen stanovanj, zmanjšanje potreb po posojilih, zmanjšanje

²⁴ Za prejšnji sistem je bil značilen oskrbovalni model stanovanjske politike. Država je imela vlogo oskrbovanja in je sama neposredno izvajala storitve.

najemnin, pa tudi povečanje ponudbe cenovno dosegljivih stanovanj ter s tem povečanje konkurence na trgu cenejših stanovanj. Na stanovanjskem področju v Sloveniji poznamo samo subvencije gospodinjstvom, objektnih pa praktično ne. V tem se Slovenija bistveno razlikuje od držav EU, kjer obseg objektnih subvencij upada, vseeno pa imajo le-te pomembno vlogo pri stanovanjski oskrbi (Mandič 1998a: 16). V Sloveniji so sicer vpeljana posojila z ugodno obrestno mero za gradnjo neprofitnih stanovanj, ki imajo podobno funkcijo, vendar pa ne morejo nadomestiti izpada objektnih subvencij. Posebej pa izstopa tudi odsotnost državno sofinanciranih programov pridobivanja občinskih socialnih stanovanj, subvencioniranja prenove in vzdrževanja dotrajanih socialnih in neprofitnih najemnih stanovanj ter nujne nastanitve oz. zatočišč za brezdomce (Mandič 1999c:157).

5.2. Enoroditeljske družine v Nacionalnem stanovanjskem programu in Nacionalnem programu socialnega varstva

Stanovanjsko politiko Republike Slovenije so sooblikovali naslednji dokumenti: Ustava Republike Slovenije, Stanovanjski zakon, Nacionalni stanovanjski program, Zakon o socialnem varstvu, Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005, Agenda Habitat z Istanbulsko deklaracijo ter Evropska socialna listina. V nadaljevanju natančneje predstavljam dva od njih in sicer Nacionalni stanovanjski program in Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005.

5.2.1. Nacionalni stanovanjski program

Nacionalni stanovanjski program (NSP) je temeljni dokument, ki ureja stanovanjsko področje. Ena izmed njegovih glavnih nalog je zagotoviti koordinacijo vseh udeležencev pri uresničevanju učinkovite in uravnotežene stanovanjske oskrbe. Pripravlja se na Ministrstvu za okolje in prostor, financira pa ga Stanovanjski sklad Republike Slovenije. Sprejet je bil 10.5.2000 v Državnem zboru RS. Glede na definirane cilje, sklepe, priporočila in opredelitve instrumentov za izvajanje je pomemben dejavnik za oblikovanje stanovanjske politike in spremljanja uspešnosti njenega uresničevanja. Stanovanjska

politika se uresničuje preko države, lokalnih skupnosti, vladnih organizacij ter gospodarskih, negospodarskih in nevladnih organizacij. Vsebinsko se povezuje z Nacionalnim programom boja proti revščini in socialni izključenosti in Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije.

Cilj Nacionalnega stanovanjskega programa je uresničevanje določb iz 78. člena Ustave RS, po katerem država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno stanovanje. Bistvena smer razvoja stanovanjske oskrbe je, da je vsakemu državljanu Republike Slovenije ob njegovem lastnem prizadevanju omogočena pridobitev primerne stanovanja za njegove potrebe in za življenje njegove družine. Opredeljuje ukrepe za zagotovitev in uporabo ustreznih stanovanj ranljivim skupinam, določa pa tudi obseg sredstev za reševanje stanovanjskih vprašanj v neprofitnem stanovanjskem sektorju in kriterije za razporejanje teh sredstev občinam. Za realizacijo stanovanjske pomoči ranljivim skupinam NSP poudarja pomen socialne politike in uporabo socialnih instrumentov. Prilagojeni so različnim socialnim situacijam državljanov oziroma družinam, ki si zaradi svojega ekonomskega položaja ne morejo sami rešiti stanovanjskega vprašanja oziroma ne zmorejo poravnati stroškov za uporabo stanovanja. To so zlasti družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom pa tudi druge družine in državljani z nizkimi dohodki ali brez njih. Socialni instrumenti morajo biti prilagojeni tudi preprečevanju, zmanjševanju in postopni odpravi brezdomstva, še posebej prikritega. Osnovna instrumenta socialne politike na stanovanjskem področju sta pravica in možnost najema neprofitnih (po prejšnjem zakonu tudi socialnih) stanovanj ter pomoč pri uporabi stanovanja. V okviru razpisov Stanovanjskega sklada RS za kreditiranje neprofitne stanovanjske gradnje in fizičnih oseb bodo kriteriji ugodni predvsem za tiste, ki prvič rešujejo svoje stanovanjsko vprašanje, kar pa enoroditeljske družine največkrat niso. Enoroditeljskih družin program ne izpostavlja posebej in jih tudi ne šteje med najranljivejše skupine prebivalstva. Poudarja le, da kriteriji ne bodo spregledali povečevanja njihovega števila.

5.2.2. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005

Zakon o socialnem varstvu v 3. členu določa, da »pravice iz socialnega varstva po tem zakonu obsegajo storitve in ukrepe, namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva ter dajatve, namenjene tistim posameznikom, ki si sami materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati« (Bubnov-Škoberne 1993: 52). Kot dajatve sta v 20. členu opredeljeni denarna pomoč kot edini vir preživljanja in denarni dodatek (prav tam 1993: 57). Upravičenci do socialnovarstvene pomoči so tisti, ki s svojim delom in drugimi viri sebi in svoji družini ne morejo zagotoviti minimalnega dohodka za preživetje. (Vojnovič 1996:42). Glavna podlaga socialne varnosti je torej splošni ekonomski položaj posameznika.

Temeljni pogoj za delovanje Slovenije kot socialne države predstavlja Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (NPSV), ki je bil sprejet leta 2000 v Državnem zboru in je prvi celostni socialno politični dokument v Sloveniji. Kot osnovno načelo in izhodišče socialne varnosti v Sloveniji navaja, da »si mora posameznik socialno varnost zase in za svojo družino načeloma zagotoviti sam. Naloga države je, da za to ustvari ustrezne pogoje.« (Zaviršek in drugi 2002: 259). Drugo načelo je, da država v okviru proračuna in celote javnofinančnih sredstev oblikuje državni socialni program, ki vsebuje denarne prejemke, storitve in ustrezno institucionalno mrežo. Poleg tega NPSV določa še, da se proti znanim in predvidljivim tveganjem organizira obvezno socialno zavarovanje. Država pa mora socialno varnost zagotavljati tistim državljanom, ki sami tega ne zmorejo in sicer s sistemom socialne pomoči. Njegov cilj je tako izboljšanje kakovosti življenja ljudi in večja socialna vključenost večine družbeno izključenih družbenih skupin. Na stanovanjskem področju se to kaže v določilu, da primernih stanovanjskih pogojev ni mogoče zagotavljati zgolj po tržnih načelih, ampak so za to nujni posebni programi in subvencioniranje stroškov bivanja posebej ranljivim skupinam prebivalstva.

Enoroditeljske družine so v programu posebej izpostavljene pri določanju ciljev in strategij doseganja zastavljenih ciljev. To se kaže v številnih novih programih, ki jih izvajajo

predvsem nevladne organizacije, kot so materinski domovi in zavetišča, centri za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja, sprejemališča in zavetišča za brezdomce. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 ureja delovanje organizacij za stanovanjsko podporo enoroditeljskih družin. Določa tudi, da naj bi do leta 2005 Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve podprlo mrežo materinskih domov in zavetišč za ženske s skupno okvirno kapaciteto 250 oseb.

5.3. Stanovanjski sklad in potrebe po stanovanjih

Stanovanjski sklad predstavlja celotno število zasedenih, začasno nenaseljenih in zapuščenih stanovanj. Stanovanjski sklad Republike Slovenije financira Nacionalni stanovanjski program in je kazalec stopnje razvitosti oz. doseganja specifičnih stanovanjskih razvojnih ciljev v državi. Je tudi kazalec splošnih priložnosti, ki jih imajo posamezniki pri izbiri stanovanja po lastnih željah. To pomeni ugotavljanje razpoložljivosti stanovanj določene kakovosti in tipa stanovanj ter ugotavljanje cenovne dosegljivosti stanovanja kot omejenega družbenega vira.

Osnovni kazalci kakovosti stanovanjskega sklada so naslednji: delež stanovanj s tušem ali kopalnico, delež stanovanj s centralnim ogrevanjem, povprečno število sob v stanovanju, povprečno število stanovalcev v stanovanju in povprečna površina stanovanja. Spodnja tabela kaže, da se je kakovost stanovanjskega sklada v letih 1971 do 1991 izboljšala. Leta 1991 je bilo 63 odstotkov stanovanj opremljeno z vsemi napeljavami, kar je za 25 odstotkov več kot leta 1981. Tudi število stanovanj, ki so opremljena s pomožnimi prostori, kar pomeni s kuhinjo, kopalnico in straniščem, narašča. Leta 1981 je bil delež takih stanovanj 68, leta 1991 pa 85 odstotkov. V obdobju dvajsetih let se je povečala tudi povprečna velikost stanovanja ter povprečna površina stanovanja na prebivalca. Zmanjšalo pa se je povprečno število oseb v stanovanjih. Leta 1971 je tako v stanovanjih v povprečju živelo 3.7 osebe, trideset let kasneje pa le še 2.8.

Tabela 5.3.1.: Kakovost stanovanjskega sklada v Sloveniji

LETO	Povprečno število oseb v stanovanju	Povprečna površina stanovanja na osebo (m ²)	Opremljenost stanovanja s kuhinjo, kopalnico in straniščem (%)	Opremljenost stanovanja samo s kuhinjo (%)	Stanovanja z napeljavami* (%)
1971	3,7	15,8	42	51	Ni podatka
1981	3,3	19,9	68	18	38
1991	3,1	22,8	85	10	63
2001	2.8	26	Ni podatka	Ni podatka	Ni podatka

* Pomeni napeljave vodovoda, kanalizacije, električnega toka in centralnega ogrevanja

Vir: Spletna stran Statističnega urada Republike Slovenije: <http://www.stat.si/>

Stanovanjski sklad je konec leta 2001 v Sloveniji obsegal 718.600 stanovanjskih enot, njihova povprečna velikost je bila 72 m², v njih pa je v povprečju živel 2.8 prebivalca na stanovanje. Razmerje med številom gospodinjstev in številom stanovanj je zelo nizko, saj je bilo leta 2002 v Sloveniji 684.847 gospodinjstev in 743.411 stanovanjskih enot. To pa ne pomeni, da stanovanjskega primanjkljaja ni, ampak je to posledica prostorske razmestitve stanovanjskega sklada (proste stanovanjske kapacitete obstajajo tam, kjer potreb po stanovanjih ni), neprimerne opremljenosti nekaterih stanovanj in dejstva, da stanovanjski sklad vključuje tudi stanovanjske enote, ki niso namenjene stanovanjski rabi.

V Sloveniji poznamo dva tipa stanovanjske preskrbe, ki ju opredeljuje novi stanovanjski zakon, sprejet oktobra 2003 in to sta lastno in najemno stanovanje.²⁵ Lastno stanovanje je stanovanje, ki ga stalno uporabljajo lastnik ali njegovi ožji družinski člani za zadovoljevanje svojih stanovanjskih potreb, zanj pa je značilen lastniški status. Najemna stanovanja opredeljuje najemni status, poznamo pa štiri kategorije najemnih stanovanj. Prvo je neprofitno stanovanje, ki je zgrajeno oziroma oddano pod posebnimi pogoji, opredeljenimi s posebnim pravilnikom. Med neprofitna stanovanja novi zakon prišteva tudi socialna stanovanja, ki so bila v starem zakonu opredeljena kot stanovanja, namenjena za oddajo socialnemu upravičencu in so bila v lasti občin. Poleg neprofitnih stanovanj so najemna stanovanja lahko še tržna, službena in namenska najemna stanovanja, namenjena institucionalnemu varstvu starejših oseb, upokojencem ali posebnim skupinam odraslega

²⁵ Stari zakon iz leta 1991 je navajal naslednje tipe stanovanjske preskrbe: zasebna najemna, socialna/javna najemna, lastna in združna stanovanja.

prebivalstva. Spodnja tabela prikazuje razmerje med zasebnimi in družbenimi stanovanji, ki se je v obdobju od leta 1971 do 1991 spreminjalo le minimalno.

Tabela 5.3.2.: Lastništvo stanovanjskega sklada v Sloveniji (v %)

Leto	Zasebna stanovanja	Družbena stanovanja
1971	72,3	27,7
1981	68,6	31,4
1991	69,9	31
1993	88	12 ¹

¹ Najemna stanovanja.

Vir: Spletna stran Statističnega urada Republike Slovenije: <http://www.stat.si/>

Leta 1993 pa se je razmerje močno spremenilo. Lastniških stanovanj je bilo kar 88 odstotkov, 9 odstotkov je bilo javnih najemnih in 3 odstotke privatno najemnih stanovanj (Mandič 2000a: 251). Vzrok za to sta bili privatizacija in denacionalizacija najemnih stanovanj, ki sta zmanjšali stanovanjske priložnosti predvsem ekonomsko šibkejšim skupinam populacije. Poleg obsega se je spremenila tudi kakovost najemnih stanovanj, znatno pa se je zmanjšala varnost in trajnost uporabe stanovanja (Mandič 1996: 229). Problem stanovanjskega sklada v Sloveniji tako ni njegova kakovost, ampak predvsem pomanjkanje cenovno dosegljivih stanovanjskih enot, namenjenih socialno šibkejšim skupinam prebivalstva.

5.4. Kakovost življenja in stanovanjska izključenost enoroditeljskih družin

Zmanjšan obseg cenovno primerne stanovanjskega sklada je najbolj prizadel ekonomsko najšibkejše skupine prebivalstva, med katere spadajo tudi enoroditeljske družine. Družina ima namreč izredno pomembno vlogo pri zagotavljanju in izboljševanju pogojev za življenje ljudi, pomembna pa je povezava med strukturo gospodinjstva in kvaliteto življenja njegovih članov (Vojnovič 1996: 31). Pomemben kazalec kvalitete življenja so stanovanjske razmere, poleg teh pa tudi opremljenost gospodinjstva s predmeti trajne potrošnje, dotoku sredstev od formalnega dela članov gospodinjstva in produkcije, ki se

opravlja v okviru gospodinjstva. Da je kvaliteta življenja enoroditeljskih družin slabša kot v družinah z obema staršema, kažejo podatki iz raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji. Leta 1994 je imelo v lasti avtomobil 37 enoroditeljskih in 88 odstotkov dvoroditeljskih družin. 57 odstotkom anketiranim osebam iz enoroditeljske družine primanjkuje denarja za nakup hrane, obleke ali plačilo stanarine, med dvoroditeljskimi družinami je bilo takih 48 odstotkov (prav tam 1996: 36, 37).

Pogosto je ranljivost enoroditeljskih družin, ki izhaja iz pomanjkanja materialnih dobrin, povezana tudi s kulturno ranljivostjo (Zaviršek 1998: 60). Njihov položaj, v smislu socialne vključenosti oziroma izključenosti, je v veliki meri odvisen od vrednot v določeni družbi, od njih pa ugled teh družin v družbi (ali je to le ena od različnih oblik ali pa »deviantna« oblika družine).²⁶

Stanovanjska izključenost je kompleksen problem, ki je povezan z dejavniki dostopa do socialnih ugodnosti, zaposlenosti, izobrazbe, zdravstvenega varstva in dostopa do kulturnih dobrin, največja ovira pri dostopu do ustreznega stanovanja in vzrok drugih vrst stanovanjske deprivacije enoroditeljskih družin pa njihova revščina (Avramov v Sendi in drugi 2002: 14). Glavna dejavnika stanovanjske izključenosti sta kvaliteta in tip stanovanjske enote, ki sta nedeljivo povezana z dohodki gospodinjstva in s tipom socialne politike v določeni državi. Podatki iz raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji iz leta 1994 je pokazala, da v najmanj kvalitetnih pogojih živijo enoroditeljska gospodinjstva. Leta 1994 imajo sicer boljše stanovanjske razmere, vendar le na račun večje razpoložljive površine na prebivalca, njihova stanovanja pa so slabše opremljena. Leta 1994 je tako v podstandardnem stanovanju živelo 35 odstotkov enoroditeljskih družin in le 19 v stanovanju, ki je bilo opremljeno nadstandardno.²⁷ Le 30 odstotkov vseh enoroditeljskih družin je ocenilo svoje življenjske pogoje kot zelo dobre oziroma kot dobre, delež

²⁶ Trbanc (1996: 287) socialno izključenost opredeljuje kot nesodelovanje ali delno sodelovanje posameznikov ali skupin v ključnih virih (kot so izobraževanje, zaposlitev, stanovanje, socialna oskrba in drugi), kar pomeni njihovo marginalizacijo in izločenost iz življenjskih vzorcev, priložnosti in možnosti v posamezni družbi.

²⁷ Podstandardno stanovanje ima vsaj eno izmed naslednjih lastnosti: je brez tuša ali kopalnice, brez stranišča na izpiranje, je vlažno, ima 15 m² ali manj površine na osebo. Nadstandardno pa je stanovanje s štedilnikom, hladilnikom, pralnim in pomivalnim strojem ter mikrovalovno pečico.

anketirancev, ki so bili člani dvoroditeljskih družin pa je bil 50 odstotkov (Vojnovič 1996: 38).

Spain navaja (v Mandič 1999c: 164), da je ne glede na vrsto zaposlitve in dohodek, lastništvo stanovanja najpogostejše v gospodinjstvih, ki jih sestavljajo poročeni pari v starosti 45-49 let. Takih lastnikov je 85 odstotkov, med enako starimi samskimi gospodinjstvi pa je ta delež le 45. Med mlajšimi od 30 let je med poročenimi pari 42, med samskimi gospodinjstvi pa le 12 odstotkov lastnikov. Sklepamo lahko, da je največ lastnikov stanovanj premožnejših in da je med najemniki več ekonomsko šibkejših gospodinjstev.²⁸

5.5. Ukrepi države za pomoč enoroditeljskim družinam

Vloga države na stanovanjskem področju, ki je namenjena tudi enoroditeljskim družinam in drugim ranljivim družbenim skupinam, se kaže v dodeljevanju stanovanjskih enot v najem in njeni socialni politiki.

5.5.1. Dodeljevanje socialnih in neprofitnih stanovanj v najem

V skladu z zakoni in Ustavo RS ter s pomočjo stanovanjskih neprofitnih organizacij država državljanom Slovenije kot pomoč na stanovanjskem področju namenja možnost (ne pa tudi zagotovitev, da bodo to pomoč tudi prejeli) najema socialnega ali neprofitnega stanovanja ter ugodnega stanovanjskega posojila. (Mandič in Stropnik 1997: 84).

Novi stanovanjski zakon ukinja institut socialnega stanovanja in ga vključuje med neprofitna stanovanja. V 154. členu določa, da je dolžnost občin zagotavljanje sredstev za graditev, pridobitev in oddajanje neprofitnih stanovanj ter stanovanjskih stavb, namenjenih

²⁸ Zasebna najemna stanovanja so namenjena tudi gospodinjstvom, ki si želijo stanovanje za daljše obdobje, vendar ne želijo biti lastniki, čeprav bi si to lahko privoščili, mladim in mobilnim gospodinjstvom, gospodinjstvom z nizkimi dohodki, ki ne morejo rešiti svojih stanovanjskih potreb v lastniškem ali družbenem najemnem sektorju in najemnikom, ki imajo stanovanje vezano na svojo zaposlitev ali delo (Crook v Sendi 2000).

začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb. Poleg tega pa morajo občine zagotavljati sredstva za subvencioniranje stanovanjskih najemnin. Pridobivanje najemnih pa tudi lastnih stanovanj občina zagotavlja s sodelovanjem s Stanovanjskim skladom Republike Slovenije, ki nudi ugodna posojila ali kot soinvestitor sodeluje pri posameznih projektih.

Namen instituta socialnega najemnega stanovanja je bila pomoč pri stanovanjski oskrbi različnim skupinam prebivalstva, ki bi jim bila stanovanja, ob delovanju zgolj tržnih zakonitosti, nedostopna (Černič Mali 1999: 184). Možnost najema socialnih stanovanj za upravičence je bil odvisen od obsega občinskega sklada socialnih stanovanj. Pogoje za dodelitev socialnih stanovanj v najem je predpisala država s pravilniki, ki so temeljili na sistemu točkovanja. Posamezne občine so lahko glede na lokalne posebnosti oblikovale lastna merila, ki so predstavljale največ petino skupnega števila točk. Pravica do uporabe socialnega stanovanja je bila odvisna od trajanja izpolnjevanja meril za dodelitev socialnega stanovanja v najem, upravičenost pa se je ugotavljala vsake dve leti in je bila odvisna od premoženjskega stanja upravičenca. Prednost pri dodeljevanju socialnih stanovanj v najem so imele mlade družine, družine z večjim številom otrok, družine z manjšim številom zaposlenih, družine z invalidnim članom, mladi ter invalidi. Pridobitev socialnega stanovanja za enoroditeljske družine je bil možen le v primeru, da je imela mati zelo nizke dohodke.²⁹ To kaže izračun, da je bila leta 1997 enoroditeljska družina s srednješolcem do socialnega stanovanja upravičena, če skupni družinski dohodek ni presegel približno 33.063 SIT in če družina ni bila lastnik ali najemnik komfortnega stanovanja z dvema ali več sobami (Mandič in Stropnik 1997: 86, 87).

Drugi tip stanovanja, ki ga država ponuja pri reševanju stanovanjskih problemov svojih državljanov, je neprofitno najemno stanovanje. Neprofitni najemni sklad je v lasti občine, države, javnega stanovanjskega sklada ali neprofitne stanovanjske organizacije, možnost najema neprofitnega stanovanja pa je odvisen od obsega neprofitnega sklada. 87. člen stanovanjskega zakona opredeljuje, da so do dodelitve neprofitnega najemnega stanovanja upravičeni državljani Republike Slovenije, ki izpolnjujejo pogoje in merila, določena s

²⁹ V Ljubljani je med tistimi, ki uspejo na razpisih za socialna stanovanja, v povprečju največ tri- in štiričlanskih družin.

pravilnikom o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem. Pri dodeljevanju imajo prednost družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi in mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom, državljani z daljšo delovno dobo, ki so brez stanovanja ali pa so podnajemniki, ter prosilci, ki so glede na poklic ali dejavnost, katero opravljajo, pomembni za posamezno lokalno skupnost, kar mora lokalna skupnost posebej opredeliti v razpisu. Poleg tega pa morajo kandidati stalno bivati v občini, ki daje stanovanje v najem.³⁰ Najemodajalec lahko tudi sam predpiše dodatne pogoje, ki jih mora prosilec za pridobitev neprofitnega stanovanja izpolnjevati. Določi pa lahko tudi, katera kategorija ima prednost pri dodelitvi stanovanja, če eden ali več prosilcev dosežejo enako število točk. Najemodajalec ima pravico, da vsakih pet let od najemnika zahteva dokazila o izpolnjevanju pogojev za pridobitev neprofitnega stanovanja (90. člen). Enoroditeljska družina s srednješolcem je bila leta 1997 upravičena do najema neprofitnega stanovanja, če je bil skupni mesečni dohodek med približno 33.000 in 244.000 SIT in če družina ni bila lastnik komfortnega stanovanja z dvema ali več sobami, ali ni odkupila stanovanja po določilih o privatizaciji ne glede na kakovost stanovanja (prav tam 1997: 90).

Stanovanjski zakon določa, da je za dajanje posojil z ugodno obrestno mero na stanovanjskem področju zadolžen Stanovanjski sklad Republike Slovenije. Le-ta zanje razpisuje razpise, ki opredeljujejo tudi konkretne pogoje. Splošni pogoji za dodelitev kredita so, da upravičenec prvič rešuje svoj stanovanjski problem, da mu je dosedanje stanovanje postalo neprimerno, da si stanovanjske razmere izboljšuje ali rešuje z vlaganjem sredstev v prenovu, sanacijo ali obsežnejše vzdrževanje obstoječega stanovanja in da so si razrešili stanovanjsko vprašanje z najemom posojil, ki jih zaradi neugodnih posojilnih pogojev ne zmorejo v celoti odplačati. Prednost na razpisu imajo mlade družine, družine z večjim številom otrok, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi, invalidi in družine z invalidnim članom ter državljani z daljšo delovno dobo, ki so brez stanovanja ali pa so podnajemniki (prav tam: 91).

Spremembe novi zakon uvaja na področju subvencioniranja najemnin (121. člen), saj lahko pristojne občinske oblasti dodelijo subvencijo tudi najemnikom tržnih stanovanj. To je še

³⁰ Predlog zakona je določal, da ima prosilec za neprofitno stanovanje stalno prebivališče tudi v drugi občini, kar bi bilo posebej ugodno za ženske žrtve nasilja.

posebej pozitivno, ker je sklad neprofitnih stanovanj premajhen. Glede skupin, ki imajo prednost pri dodelitvi neprofitnih stanovanj v novem zakonu ni večjih sprememb, saj enoroditeljske družine niso med skupinami, ki bi imele prednost pri dodelitvi teh stanovanj (Boškić 2003: 93).

Na Občini Kamnik sem se o dodeljevanju socialnih in neprofitnih stanovanj v najem pogovarjala z gospo Lidijo Fujan, strokovno sodelavko za stanovanjske zadeve v Oddelku za okolje in prostor in z njo opravila nestrukturiran intervju. Povedala je, da Občina Kamnik občinskega stanovanjskega programa nima, da pa so priprave za oblikovanje tega v teku. Pričakujejo, da se bo oblikoval v naslednjih letih. Občina Kamnik je imela konec leta 2003 v lasti 50 socialnih, 97 neprofitnih in 9 kadrovskih stanovanj. V letu 2003 je pridobila po eno neprofitno in socialno stanovanje, leto prej tri socialna stanovanja, v letu 2001 pa štiri neprofitna stanovanja. Obseg socialnega in neprofitnega sklada sicer iz leta v leto narašča, vendar pa ponudba teh stanovanj ni sorazmerna s povpraševanjem. Prosilcev je namreč vsako leto več kot razpoložljivih stanovanjskih enot. Spodnja tabela prikazuje, da se je na razpis za socialna stanovanja v leta 1998 prijavilo 48 prosilcev, od teh je bilo deset enoroditeljskih ter 33 dvostarševskih družin, pet pa samskih oseb. Stanovanjski problem so rešili 18 družinam ali posameznikom, od tega pa so bile kar štiri enoroditeljske družine. To pomeni, da je bilo 22 odstotkov vseh prosilcev, ki so uspeli na razpisu, enoroditeljskih družin, kar je visok odstotek. Naslednji razpis za socialna stanovanja je bil leta 2001. Tega leta je bila struktura prosilcev naslednja: devet enoroditeljskih družin, 19 dvostarševskih ter dve samski osebi. Do sedaj so stanovanjski problem rešili 11 prosilcem od 30. To pomeni, da so ugodno rešili več kot 36 odstotkov vlog. Izmed 11 prosilcev, ki so pridobili socialno stanovanje so bile štiri enoroditeljske družine (36 odstotkov) in to materinske družine, od katerih je imela ena mati tri otroke, ena dva otroke, dve pa po enega otroka. Neprofitna stanovanja so v večji meri namenjena ljudem z daljšo delovno dobo in višjo stopnjo izobrazbe. Poleg tega pa so neprofitne najemnine za enoroditeljske družine največkrat previsoke. Zato institut neprofitnega stanovanja ni najprimernejši način reševanja stanovanjskih problemov enoroditeljskih

družin. Pač pa so stanovanjske probleme enoroditeljskih družin v Občini Kamnik precej uspešno reševali z dodeljevanjem socialnih stanovanj v najem.³¹

Tabela 5.5.1.1.: Razpisi za neprofitna in socialna stanovanja v Občini Kamnik

Leto objave razpisa	Število vlog	Število dodeljenih stanovanj	% rešenih vlog	Število enoroditeljskih družin ²	% enoroditeljskih družin ³
Neprofitni razpis					
2002	9	4	44,4	1	25
Socialni razpis					
1998	48	18	37,5	4	22,2
2001	30	11 ¹	36,6	4	36,3

¹ Na Občini Kamnik pričakujejo, da bodo v kratkem razrešili še štiri vloge.

² Enoroditeljske družine, ki so pridobile stanovanje na razpisu.

³ Odstotek enoroditeljskih družin od vseh družin, ki so uspele na razpisu.

Nova zakonodaja omogoča, da posamezne občine poleg zakonsko določenih kriterijev za dodelitev neprofitnih stanovanj v najem same določijo skupine državljanov, ki bi imele prednost pri dodelitvi teh stanovanj. V predlogu pravilnika so ena izmed med teh skupin tudi ženske in ženske z otroki žrtvami nasilja. Vendar je Fujanova povedala, da na Občini Kamnik najverjetneje ne bo nobena skupina prednostna, ampak bodo liste oblikovali glede na zakonsko določene kriterije. Ker novi pravilnik za dodeljevanje neprofitnih stanovanj v najem še ni pripravljen, v tem letu novega razpisa za neprofitna stanovanja ne bo. Kot velik problem je izpostavila družine brez vsakršnih dohodkov za preživljanje, ki se prijavljajo na razpise. Nasilne deložacije so v takih primerih dokaj pogoste. Fujanova zato meni, da bi moral biti kot kriterij za dodeljevanje neprofitnih stanovanj v najem tudi minimalni (in ne samo maksimalni) dohodek družine ali posameznika, ki bi jim omogočal uvrstitev na listo. Podatkov o kvaliteti stanovanjskega sklada socialnih stanovanj, ki so bila dodeljena enoroditeljskim družinam, zaradi varovanja podatkov nisem dobila. Vendar pa je ga. Fujan povedala, da so vsa stanovanja opremljena z vsemi priključki, so redno vzdrževana in primerna za bivanje.

³¹ Za primerjavo navajam, da so v Ljubljani na neprofitnem razpisu leta 2001 ugodno rešili le 10 odstotkov vlog. Na razpisih za socialna stanovanja je bilo leta 1998 uspešnih 8 odstotkov prosilcev, prav tako leta 2001, vendar je bilo prosilcev v Ljubljani neprimerljivo več kot v Kamniku.

5.5.2. Centri za socialno delo

Centri za socialno delo so organizacije, v katerih se realizirajo cilji socialne politike (Milošević 1989: 206). Nekatere od že omenjenih novih metod se uporabljajo tudi v izvajanju socialnih storitev v Sloveniji in sicer večinoma v dejavnostih na področju duševnega zdravlja. Pomoč na stanovanjskem področju pa še vedno temelji na principu univerzalizma, saj rešitve ne odgovarjajo na individualne potrebe. Kot stanovanjsko pomoč materinskim enoroditeljskim družinam, ki nimajo denarja za profitno najemnino, centri za socialno delo, namesto individualnih rešitev, lahko nudijo le vstop v različne institucionalne sisteme. To pomeni oddajo otrok v rejništvo, namestitev starejšega otroka v socialni zavod, vstop v materinski dom, zatočišče ali cerkveno organizacijo. Vsi ti sistemi ponujajo le začasne rešitve stanovanjskega problema posameznik (Zaviršek 1999:127).

Na stanovanjskem področju se novi koncepti socialnega dela kažejo bolj v teoriji kot v praksi (Milošević Arnold 2003: 179). Somerville (v Boškić 2000: 39, 40) navaja različne oblike krepitev moči na stanovanjskem področju. Najpomembnejša je krepitev moči s pomočjo znanja, ki pomeni informiranje, izobraževanje in usposabljanje za uporabo znanja za izboljšanje stanovanjske situacije. Tudi poznavanje zakonodaje ter urejena zakonodaja naj bi že sama po sebi krepila moč posameznikov, ki pa pogosto ne uveljavljajo svojih pravic. Pomembno je tudi oskrbovanje z različnimi viri, na primer s stanovanjskimi dodatki ali subvencijami. Poleg vsega tega pa navaja še krepitev moči s sporazumi in prenosom moči. To pa pomeni, da posamezniki povečajo nadzor nad svojo stanovanjsko situacijo in tako prevzamejo tudi večjo odgovornost za reševanje stanovanjskega problema.³² Ena izmed novih metod dela, ki se vse bolj uveljavlja tudi na stanovanjskem področju, je tudi zagovorništvo.

Ta dejstva je potrdil razgovor z gospo Dobnikar s Centra za socialno delo Kamnik. Ga. Dobnikar je višja svetovalka, ki je zadolžena za pomoč pri reševanju stanovanjskih

³² Lahko pa se okrepi moč le peščice posameznikov, preostali pa manjkajo sposobnosti in spretnosti za spopad s tako odgovornostjo. Eden takih primerov je bila v Sloveniji stanovanjska privatizacija, ki je po eni strani res povečala moč uporabnikov, a ne vsem - tistim, ki niso bili sposobni nakupa stanovanj, se je moč še zmanjšala, še posebej najemnikom v denacionaliziranih stanovanjih.

problemov družin. Povedala mi je, da za reševanje stanovanjskih problemov center načeloma ni pristojen. Enoroditeljskim družinam, kot tudi vsem drugim oblikam družin, nudijo svetovalno pomoč, zagovorništvo, pomoč pri kontaktih z različnimi ustanovami, denarno socialno podporo. Kot rešitev stanovanjskega vprašanja pa jih usmerijo v tiste materinske domove ali varne hiše, kjer so trenutno prosta mesta. Poleg tega jim svetujejo prijavo na razpise za dodelitev socialnih ali neprofitnih stanovanj. Ga. Dobnikar meni, da enoroditeljske družine niso diskriminirane v primerjavi z dvoroditeljskimi družinami, in da imajo enake možnosti, da si pridobijo socialno ali neprofitno stanovanje kot dvoroditeljske družine. Podatkov o tem, koliko enoroditeljskih družin je v zadnjih letih uspelo na razpisih za dodelitev teh vrst najemnih stanovanj, na centru nimajo. Prav tako nimajo statističnih podatkov o številu enoroditeljskih družin, ki so iskale pomoč na centru.

Zavirškova (1999: 137) meni, da bi bil prvi korak k učinkovitejši stanovanjski podpori enoroditeljskih družin uvrstitev materinskih družin med najranljivejše skupine prebivalstva, ko gre za vprašanje stanovanj. Da so opredelitve ranljivih družbenih skupin v različnih dokumentih neustrezne, dokazuje tudi raziskava Stanovanjska politika - generator ali blažilec socialnih problemov.³³ Ugotovili so, da prihaja do velikih razhajanj pri pojmovanju ranljivih skupin pri organizacijah in dokumentih, ki oblikujejo politiko. Programi, ki predstavljajo oblikovalca politike (npr. Nacionalni program socialne varnosti do leta 2005, Nacionalni stanovanjski program, Stanovanjski program, Letno poročilo varuha človekovih pravic in drugi), kot ranljive skupine le redko omenjajo enoroditeljske družine, medtem ko so v večini organizacij kot najranljivejše skupine navedli tudi enostarševske družine in ženske žrtve nasilja (Sendi in drugi 2002: 74).

Tako se zdi, da je namen socialne pomoči bolj ohranjanje socialno šibkih na robu preživetja, manj pa pomagati posamezniku najti načine, da bi si sam aktivno zagotovil ustrezen socialni in ekonomski status.

³³ Po naročilu MOL sta jo v letih 2001 in 2002 opravila Urbanistični inštitut RS in Center za proučevanje družbene blaginje, proučevali pa so odnos do ranljivih skupin v izbranih organizacijah, ki se ukvarjajo s stanovanjskimi problemi teh skupin.

5.6. Neprofitno-volonterske organizacije

Neprofitno-volonterski sektor predstavljajo neprofitno volonterske organizacije (NVO). V blaginjskem trikotniku, ki ga sestavljajo država, trg in neformalne mreže, se nahaja v njegovem osrednjem delu med njimi.

Pravnih statusov NVO v Sloveniji ureja več zakonov, posamezni zakoni pa v enem pravnem statusu združujejo profitne in neprofitne organizacije, pa tudi javne in privatne organizacije. Zaradi tega jasno razločevanje NVO in organizacij, ki sodijo v druge sektorje, ni povsem mogoče. Glede pravno organizacijske oblike so na socialnem področju v okviru nevladnega neprofitnega sektorja bistvene tri najznačilnejše oblike in sicer društva, zavodi in ustanove (Hrovatič, 1998). Bistvo neprofitnih organizacij je, da lahko s svojo neodvisnostjo in avtonomnostjo z različnimi metodami in sredstvi prisilijo državo, da spreminja in prilagaja svoje delo glede na dejanske potrebe ljudi (Leskošek 1998: 189). Predstavljajo torej interese članov in uporabnikov njihovih storitev in državo seznanjajo s potrebami ljudi v konkretnih lokalnih okoljih (Leskošek, 2002:12).

Na stanovanjskem področju lahko v Sloveniji kot neprofitne organizacije navedemo stanovanjske skupnosti, ki jih je bilo leta 1998 okoli 29 (Flaker 1998: 259).³⁴ Pogojno lahko med stanovanjske skupnosti štejemo tudi materinske domove, varne hiše in krizne centre. Za duševno prizadete je namestitev v stanovanjsko skupnost relativno stalna namestitev, medtem ko so namestitve za mladoletne, mlade in matere izrazito prehodna rešitev.

V Sloveniji se je v smislu *policy omrežja* v zadnjih dveh desetletjih, na pobudo ženskega gibanja in drugih organizacij, razvila mreža organizacij, ki so namenjene ženskam in otrokom v stiski. Strokovna služba socialne zbornice Slovenije je leta 2001 opravila analizo te mreže, ki se s svojimi dejavnostmi povezuje in dopolnjuje tudi z drugimi organizacijami, kot so centri za socialno delo, policija, zdravstvene organizacije, šole,

³⁴ 16 jih je namenjenih mladim, 6 ljudem z dolgotrajnejšimi duševnimi stiskami, ostale ljudem z duševnimi in telesnimi prizadetostmi.

različna društva in druge. Sestavlja jo, po različnih slovenskih regijah razpršenih, osem materinskih domov in osem zavetišč ter varnih hiš. Materinski domovi so namenjeni nosečnicam, porodnicam ter materam z otroki, ki so socialno ogrožene. Zavetišča in varne hiše so namenjene ženskam in materam z otroki, ki doživljajo različne oblike nasilja. Štiri od njih so ustanovljene kot javni zavodi, ostale pa so nevladne organizacije (Grošelj in Smonker 2001: 22). Večino teh organizacij sofinancira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, dodatna finančna sredstva jim prinašajo različne donacije. Zatočišča, varne hiše in materinski domovi tako niso le nevladne organizacije, ampak tudi državne ustanove.

Zatočišča za ženske in otroke žrtve nasilja morajo svojim uporabnikom omogočiti tajnost lokacije, anonimnost, dostopna morajo biti vsem, ne glede na državljanstvo, materialno preskrbljenost in podobno. Poleg tega pa morajo spodbujati neodvisnost, samopomoč in solidarnost (Dobnikar 1999). Vsaka ženska ima pravico, da se sama odloči o obliki in obsegu pomoči, ki jo ponujajo v zatočišču. Ena pomembnejših nalog svetovalk v zatočišču je zagovorništvo. To v praksi pomeni praktično podporo ženskam, informiranje le-teh o njihovih pravicah ter njihovem uveljavljanju. Bistvo zagovorništva je, da uporabnice definirajo lastne probleme in jih poskušajo tudi aktivno in neodvisno reševati (Rus Kovačič 1999).

Življenje v varnih hišah poteka po institucionaliziranih pravilih³⁵, sprejem vanje pa je možen preko SOS telefona ali s posredovanjem centrov za socialno delo. Največ uporabnic je starih od 20 do 40 let. Bivanje v zatočišču je za ženske brez dohodkov brezplačno. Tiste, ki prejemajo redne dohodke, plačujejo mesečno 10 odstotkov teh prejemkov. Če ženska dobiva socialno pomoč, za bivanje plačuje 5 odstotkov teh sredstev. Večino zatočišč in varnih hiš pesti pomanjkanje prostora, zato si posamezne družine pogosto delijo sobe z drugimi. Vsi stanovalci si delijo kuhinjo, dnevno sobo, sanitarije in igralnico. Stanovalke same vodijo svoja gospodinjstva, skrbijo za svoje otroke, zatočišče pa vzpodbuja solidarnost med njimi. O organizaciji življenja se stanovalke in svetovalke dogovarjajo na

³⁵ Pravila so varovanje tajnosti lokacije, omejitev stikov z bližnjimi osebami, sprejemanje telefonskih klicev ni možno, klicanje je možno le iz govorilnice, ki je v zatočišču, obvezna je zamenjava vrtcev oziroma šol za otroke, otroci moškega spola so lahko stari največ 15 let, prepovedana je uporaba drog in alkohola.

tedenskih sestankih, kjer rešujejo tudi morebitne probleme (Rus Kovačič 1999). Trajanje bivanja je omejeno na največ eno leto. Podobno velja za materinske domove, le da njihova lokacija ni tajna. Tako zatočišča in varne hiše kot tudi materinski domovi svojim uporabnicam nudijo vsestransko podporo.

V Sloveniji je po podatkih Ministrstva za delo in socialne zadeve mest, ki nudijo stanovanjsko podporo enoroditeljskim družinam, trenutno 170. Mrežo teh organizacij sestavljajo naslednje:³⁶

1. Materinski dom Ljubljana je bil ustanovljen leta 1994 in je edini vladni materinski dom, saj ga je ustanovila država in ga tudi v celoti financira (Lesar 2001: 24). Materinski dom Ljubljana je povezan z nepremičninsko agencijo, ki obvešča o možnostih najema sobe ali stanovanja po ceni, dosegljivi tudi za uporabnice doma (Boškič in Filipović 2002: 88).
2. Materinski dom Straža pri Novem mestu deluje kot enota Centra za socialno delo Novo mesto od leta 1995 naprej (Goršič 2001: 30).
3. Varna hiša Novo mesto, ki jo je odprlo nevladno Društvo Življenje brez nasilja leta 1999 (Klenovšek 2001: 32).
4. Varno hišo Maribor je ustanovil Center za socialno delo Maribor leta 1996 (Peršak 2001: 37).
5. Zavetišče »Pepcin dom« deluje v okviru Centra za socialno delo Krško od leta 1991 in je prvo zavetišče v Sloveniji (Žugič 2001:33).
6. Materinski dom Škofljica, ustanovljen leta 1990, in Materinski dom Višnja Gora, ustanovljen leta 1998, sta nevladni organizaciji in delujeta v okviru Zavoda Pelikan-Karitas (Jerebič 2001: 26).
7. Materinski dom Solkan in Dom Karitas na Cesti v Ajdovščini delujeta v okviru Zavoda Karitas Samarijan in sta bila ustanovljena leta 2000. Drugi pomeni nadgraditev programa materinskega doma in daje uporabnicam možnost, da podaljšajo svoje bivanje (Čehovin, Medvešček 2001: 27).
8. Zatočišče za ženske in otroke, žrtve nasilja, Ljubljana, v okviru Društva SOS telefon je nevladna ustanova, ustanovljena leta 1997 (Ignatov 2001: 41).

³⁶ Podatki so iz revije Socialni izzivi, kjer so socialne delavke predstavile posamezne organizacije, v katerih so zaposlene.

Ustanovljeno je bilo kot prvo nevladno zatočišče za ženske in otroke v Sloveniji, pri njenem odprtju pa so sodelovala številna podjetja, organizacije, politične stranke, sindikati, občine in Urad za žensko politiko (Neubauer 1999: 29).

9. Talita kum Zavod za pomoč materam in ostarelim Postojna izvaja tudi program Materinski dom, ki je bil ustanovljen leta 1996 (Lipec 2001: 31).
10. Varna hiša Celje deluje v okviru Društva Regionalna varna hiša Celje, ustanovilo pa jo je Društvo SOS leta 2000 (Kvas 2001:35).
11. Leta 2002 je Društvo za življenje brez nasilja odprlo še drugo nevladno zatočišče v Novem mestu (Felc 2003).
12. Varna hiša v Kranju je bila odprta junija 2003 in je projekt 17 gorenjskih občin, ki so lastnice hiše, ter Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (Felc 2003).
13. Konec leta 2003 je bil odprt Materinski dom v Mariboru, kot skupen projekt mariborskih in ostalih podravskega centrov za socialno delo, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in Mestne občine Maribor (Dreu, 2003).
14. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 načrtuje ureditev varne hiše na Primorskem v naslednjem letu (Felc 2003).

Uporabnice materinskih domov in varnih hiš stanovanjskega problema po odhodu iz zatočišča največkrat ne rešijo najbolj ugodno. Pomagajo si z začasnimi namestitvami ali pa se celo vrnejo v nasilni odnos. Ustreznejše rešitve so najem kredita za predplačilo stanovanja, skupno podnajemništvo dveh uporabnic, vrnitev k staršem ali sorodnikom, nega ostarelih ali pomoč v gospodinjstvu kot protiusluga za sobo ali stanovanje in pridobitev socialnega stanovanja, vendar pa slednje uspe le redkim.

5.7. Zagovorništvo

V prostoru med institucionalno pomočjo in pomočjo nevladnih organizacij se je v začetku 90-ih tudi pri nas, na podlagi spoznanja, da uporabniki socialnih služb nimajo možnosti, da bi zavarovali svoje interese, razvilo zagovorništvo (Hrženjak 2002: 41). Izvaja se v stalnem dogovarjanju z osebo, ki ji je pomoč namenjena. To pomeni sodelovanje pri opredeljevanju

problema, pripravi, izvedbi in ovrednotenju uspešnosti, odnos med uporabnikom in zagovornikom pa mora biti enakopraven. Zagovorništvo je eden izmed vodilnih principov po katerem delujejo številne nove službe, prostovoljci in posamezniki, ki se zavzemajo za pravice ljudi z roba družbe in javno zagovarjajo njihove interese ter z možnimi rešitvami seznanjajo javnost in odločevalce. Tako poskušajo mobilizirati javnost in oblikovalce politik k sprejemu ustreznih ukrepov (Aleksić in Sušnik 1999: 231).

Zaviršek in drugi (2002: 83) med temeljne naloge zagovorništva prištevajo opolnomočenje uporabnika ali skupine uporabnikov z informiranjem, učenjem spretnosti, spremljanjem v institucije, iskanjem novih možnosti in izbor, pomočjo pri uresničevanju pravic iz socialnega varstva ter izdelavo individualnega načrta za samostojno življenje. Druga funkcija zagovorništva je zavzemanje za uporabniške cilje, kot je na primer ustanovitev stanovanjske skupine, organiziranje službe za osebno asistenco, ustanovitev mobilnega kriznega tima za ljudi s težavami v duševnem zdravju, odstranitev arhitektonskih ovir v lokalni skupnosti. Pomembno pri zagovorništvu je, da se zavzema tudi za spremembe v širšem okolju, kot so odpravljanje diskriminatornih praks, spremembe javnega mnenja, spremembe v zakonodaji, nabiranje sredstev za neodvisne zagovornike, vpeljava neposrednega financiranja socialnih storitev. Vse to uporabniku pomaga pri pridobitvi večjega samozaupanja, izboljšanju kvalitete življenja ter zmanjšanju prikrajšanosti in izključenosti.

Poznamo več vrst zagovorništva, vsem pa so skupni trije pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, da je zagovorništvo učinkovito: neodvisnost, dostopnost in usposobljenost zagovornikov (Hrženjak 2002: 41).³⁷

Naraščajoči pomen zagovorništva se kaže tudi v tem, da Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve zagovorništvo vse pogostejše postavlja kot kriterij za pridobitev državnih finančnih sredstev in s tem podpira razvoj le-tega (Leskošek, 1998: 70). Tako se z zagovorništvom ukvarjajo številne organizacije, npr. Ozara (Nacionalno združenje za

³⁷ Vrste zagovorništva so: legalno, profesionalno (zagovornik je oseba s strokovnim znanjem, ki je ne plačujejo uporabniki, ampak država ali donatorji), državljansko, laično (vrstniško, civilno ali starševsko; zagovornik je v vlogi prostovoljca) zagovorništvo.

kakovost življenja), Nacionalna invalidsko humanitarna organizacija Silva, Skupina za samostojno življenje in Skupina TNT (obe delujeta znotraj Sklada Silva), Društvo invalidski forum in druge.

Na stanovanjskem področju je zelo pomembno zagovorništvo v primeru prisilnih izselitev, ki se ponavadi izvaja na centrih za socialno delo ali v zatočiščih. Zagovorniki morajo v tem primeru začeti z ukrepi zmanjševanja škode, ki so materialne in čustvene narave. Poskrbeti morajo za nujno materialno pomoč, kot je enkratna socialna pomoč, mesečna socialna pomoč, pomoč pri izterjavi preživnine in podobno. Zbrati in posredovati morajo vse informacije, ki bi prizadeti osebi lahko pomagale pri rešitvi problema (najcenejše bivalne možnosti, možnosti za brezplačno bivanje ipd.), velikokrat pa tudi informacije o institucionalni ponudbi. Pomembno je, da uporabnika na centru za socialno delo seznaniijo z zakonodajo in pravnimi dokumenti, poznati pa morajo postopke za kandidiranje na razpisih za pridobitev socialnega stanovanja in nuditi prizadeti osebi pomoč pri pridobivanju socialnega stanovanja. Zagovorniki imajo pomembno vlogo tudi pri spremljanju procesov točkovanja za pridobivanje stanovanja (Zaviršek 1999: 136, 137).

Zdi se, da zagovorništvo enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v Sloveniji zaenkrat še ni dovolj dobro razvito.

6. PRIMERJAVA POLOŽAJA ENORODITELJSKIH DRUŽIN NA STANOVANJSKEM PODROČJU V RAZLIČNIH DRŽAVAH

Namen tega dela naloge je primerjati položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v različnih državah. Ugotoviti želim, ali je tip stanovanjske politike v neki državi bistven dejavnik stanovanjskih tveganj enoroditeljskih družin, ali pa njihov položaj na stanovanjskem trgu v večji meri opredeljujejo kultura in vrednote v posamezni državi.

Primerjalno analizo sem izvedla na osnovi demografskih podatkov, stopnje nezaposlenosti, strukture in kakovosti stanovanjskega sklada, stanovanjske politike ter socialne politike v Sloveniji in treh evropskih državah. Te države sem si za primerjavo s Slovenijo izbrala, ker izvajajo različne tipe socialnih in stanovanjskih politik, kljub temu pa so njihovi učinki dokaj podobni. Dansko sem izbrala zato, ker imajo skandinavske države najuspešnejšo socialno politiko do družin, Grčijo pa kot predstavnico mediteranske držav, kjer je ta politika najmanj učinkovita. Slovenija in Avstrija se kot srednjeevropski državi uvrščata nekako na sredino. Problem primerjalne analize je dostopnost in primerljivost podatkov, ki so bili pogosto pridobljeni v različnih časovnih obdobjih, poleg tega pa opredelitve posameznih pojavov in pojmov niso vedno enotne. Tudi statistični podatki so v različnih virih drugačni. Kljub temu je možna približna ocena trendov, ki jih obravnavam s pomočjo tabel, ki prikazujejo spreminjanje posameznih dejavnikov v različnih obdobjih in različnih državah.

Poročilo Lone Parent Families in the European Community opredeljuje enoroditeljsko družino kot družino, v kateri eden od staršev ne živi z drugo odraslo osebo, živi ali ne živi z drugimi (prijatelji ali lastni starši) in živi vsaj z enim otrokom, ki je star manj kot 18 let. Tabela 6.1. prikazuje, da se je delež teh družin v vseh državah od sredine do konca osemdesetih let povečal, čeprav odstotki niso prav visoki. Podobno velja za Slovenijo, za

katero so navedeni podatki iz let 1981 in 1991. Trend naraščanja števila družin in tipov družinskih oblik je značilnost vseh opazovanih držav.

Tabela 6.1.: Delež vseh enoroditeljskih družin (v % od vseh družin)

	Država			
Leto	Avstrija	Grčija	Danska	Slovenija
Sredina 80-ih let	13 ¹	5	14	12 ³
Konec 80-ih let	11 ²	6	15	15 ⁴

¹ Podatek za leto 1991

² Podatek za leto 1996

³ Podatek za leto 1981

⁴ Podatek za leto 1991

Vir: Slovenija: http://www.stat.si/doc/pub/slo_figures_03.pdf

Ostale države: Lone Parent Families in the European Community

Pomemben kazalec stanovanjskih priložnosti je stopnja brezposelnosti. Kot kaže tabela 6.2., je v vseh opazovanih državah nezaposlenost večja med ženskami v primerjavi z moškimi. Izjema je le Avstrija, kjer je nezaposlenost žensk nižja od stopnje nezaposlenosti celotne populacije. Stopnje nezaposlenosti moških in žensk skupaj v zadnjih letih sicer naraščajo le minimalno. Najnižja stopnja brezposelnosti je na Danskem, kjer je polna zaposlitev norma in posledica dejanske enakosti med spoloma, precej visoka pa je nezaposlenost v Sloveniji in v Grčiji. Možnost, da so materinske enoroditeljske družine revnejše kot moške, so v večini držav velike.

Tabela 6.2.: Stopnja nezaposlenosti (v % od celotne delovne sile)

	Danska		Grčija		Avstrija		Slovenija	
Leto	Vsi	ženske	Vsi	ženske	Vsi	ženske	Vsi	ženske
2001	5.2	5.9	10.4	/	6.1	5.9	11.4	12.9
2002	5.2	5.7	10	/	6.9	6.4	11.4	12.9
2003	6.1	6.6	/	/	7	6.5	11	/

Vir :

Slovenija: http://www.stat.si/doc/pub/slo_figures_03.pdf

Ostale države : http://unstats.un.org/unsd/methods/inter-natlinks/sd_natstat.htm

Kakovost stanovanjskega sklada se kaže v deležu stanovanj, ki so opremljena s kopalno kadjo ali tušem in centralnim ogrevanjem. Iz spodnje tabele je razvidno, da je v večini držav kvaliteta stanovanjskega sklada zelo dobra. To velja predvsem za Dansko, kjer so skoraj vsa stanovanja opremljena s kadjo ali tušem. Tudi v Sloveniji je kvaliteta stanovanjskega sklada relativno dobra.

Tabela 6.3.: Opremljenost stanovanjskega sklada s kopalno kadjo ali tušem in centralnim ogrevanjem (v procentih od celotnega stanovanjskega sklada)

	Leto	Kad/ tuš	Centralno ogrevanje
Danska	2001	94	98
Avstrija	1999	95	83
Grčija	1991	86	45
Slovenija	2002	96 ¹	78

¹ Napeljava vodovoda.

Vir: Housing Statistics in the European Union 2002

Za Dansko in Avstrijo je bilo značilno upadanje najemnega stanovanjskega sklada že od osemdesetih let naprej. Tabela 7 kaže, da je na Danskem in v Avstriji razmerje med deležem najemnih in lastniških stanovanj od let 1990 do 2000 ostalo skoraj nespremenjeno. Najemni sklad se je zmanjšal v Grčiji in sicer v obdobju 1990 do 1999 iz 24 na 20 odstotkov od celotnega stanovanjskega sklada. Na Danskem se je socialni najemni sklad od leta 1990 do 2001 povečal le minimalno. Socialni najemni sklad je leta 1990 predstavljal 17 odstotkov celotnega stanovanjskega sklada ter 40 odstotkov najemnega sklada. Deset let kasneje pa sta bila ta dva odstotka 19 in 43. Za Avstrijo je naveden podatek, da je leta 1990 socialni najemni sklad obsegal 48 odstotkov celotnega najemnega sklada.³⁸ V Grčiji socialni oziroma javni stanovanjski sklad sploh ne obstaja, pravico do upravljanja socialnih stanovanj pa ima Organizacija za stanovanjsko pomoč zaposlenim. Za Slovenijo je značilno upadanje najemnega stanovanjskega sklada, ki se je začelo po letu 1991. Leta 1991 je najemni stanovanjski sklad predstavljal 31 odstotkov celotnega stanovanjskega sklada, leta 1994 pa le še 12 odstotkov. Leta 1993 se je delež neprofitnih najemnih

³⁸ Podatki so iz publikacije Housing Statistics in the European Union 2002.

stanovanj skrčil na 9 odstotkov (Mandič, 2000b).³⁹ Hkrati se je povečeval obseg lastniškega stanovanjskega sklada. Leta 1991 je predstavljal 70 odstotkov stanovanjskega sklada, leta 2002 pa že 92 odstotkov. Trendi so tako podobni v vseh državah in to je, da so stanovanjske politike v vseh državah usmerjene v lastništvo stanovanjskih enot, posledično pa se zmanjšuje obseg najemnega stanovanjskega sklada in s tem pomanjkanje cenovno dosegljivih stanovanjskih enot.

Tabela 6.4.: Struktura stanovanjskega sklada glede na stanovanjski status v odstotkov od celotnega stanovanjskega sklada

	1990			1995			1999		
	N	L	O	N	L	O	N	L	O
Danska	42	52	6 ¹	44	50	6 ¹	45	51	4 ¹
Avstrija	41	55	4	42	54	4	41	56	3
Grčija	24 ²	76 ²	0 ²	/	/	/	20	73	5
Slovenija ³	31	70	/	12	88	/	92	6	1

najemno (N), lastniško (L), ostalo (O)

¹ Na Danskem med ostalo prištevajo prazna in kooperativna stanovanja.

² Leto 1991

³ Leta 1991, 1994 in 2002

Vir: Povzeto iz Housing Statistics in the European Union 2002

Iz spodnje tabele je razvidno, da imajo gospodinjstva, ki živijo v najemnih stanovanjih, manj članov kot tista, ki imajo lastna stanovanja. Iz tega je mogoče sklepati, da enoroditeljske družine, ki imajo manj članov, pogosteje živijo v najemnih stanovanjih.

Tabela 6.5.: Število članov gospodinjstva glede na stanovanjski status

	Leto	Socialno najemni	Privatno najemni	Lastniški	Celotni stanovanjski sklad
Danska	2001	1.9	1.7	2.5	2.1
Avstrija	1998	-2.1-		2.7	2.4
Grčija	1996	0	2.7	2.9	2.8

Vir: Povzeto iz Housing Statistics in the European Union 2002

³⁹ Delež neprofitnih najemnih stanovanj je manjši kot v Sloveniji le še v Albaniji (2%), Bolgariji (7%) in Romuniji (8%), medtem ko jih ima Češka 26%. Manj kot 10% cenovno dosegljivih najemnih stanovanj ima le manjšina držav (Irska, Španija), večina pa jih ima med 20 in 40% (Mandič 1999a).

Obravnavane države uporabljajo različne tipe socialnih politik. Za Dansko je značilen socialno demokratični tip socialne politike, kjer je socialna varnost zagotovljena vsem in ne le posameznim skupinam. Zato enoroditeljske družine na Danskem ne predstavljajo problematične družbene skupine. Nekoliko drugače je v Avstriji, kjer je skrb za blaginjo posameznikov skrb družine, socialno varstvo pa je vezano na zaposlitev. Ta tip socialne politike je konservativno- korporativističen, značilen pa je za države z močnimi tradicionalnimi vrednotami. Za avstrijske samske matere je zato pogosto težko združiti materinsko in ekonomsko vlogo hranitelja družine, saj le ta pripada moškim. Podobno velja za grško socialno politiko, saj je tudi tam skrb za socialno blaginjo v veliki meri naloga družine. Materinske enoroditeljske družine so stigmatizirane, država pa jim ne namenja posebnih oblik pomoči. Za Avstrijo in Grčijo je značilno, da so enoroditeljske družine v veliko težjem položaju kot na Danskem. Vzrok za to je večja nezaposlenost, manjša pomoč na področju socialne varnosti, na stanovanjskem področju pa zaradi manjšega obsega socialnega stanovanjskega sklada ter kriterijev za dodelitev teh stanovanj. Slovenski tip socialne politike je v primerjavi z obema tipoma socialne politike bližje prvemu, saj je socialna varnost namenjena vsem in ne le določenim skupinam.

Spodnja tabela kaže, da so bili izdatki za socialno varnost v letu 2000 v vseh državah podobno visoki oziroma da so države za to področje namenile podobne odstotke bruto družbenega proizvoda. Vendar pa obstaja razlika v višini socialne pomoči oziroma v obliki pomoči, ki je namenjena izključno enoroditeljskim družinam.

Tabela 6.6.: Izdatki za socialno varnost (v % od BDP)

Leto	Slovenija	Avstrija	Danska	Grčija
2000	26.6	28.7	28.8	26.4

Vir: Slovenija: http://www.stat.si/doc/pub/slo_figures_03.pdf

Ostale države: http://unstats.un.org/unsd/methods/inter-natlinks/sd_natstat.htm

Vsi ti podatki kažejo, da so trendi v vseh opazovanih družbah podobni. Število enoroditeljskih materinskih družin se rahlo povečuje, nezaposlenost med samohranilkami je večja kot nezaposlenost med poročenimi materami. To pomeni, da imajo samske matere večje tveganje revščine, s tem pa tudi večja stanovanjska tveganja zaradi pomanjkanja

materialnih sredstev in zmanjševanja obsega družbenega najemnega stanovanjskega sklada po vseh državah. Manjša gospodinjstva so pogostejše najemniki, kar pomeni, da zmanjšan sklad najemnih stanovanj povečuje stanovanjska tveganja enoroditeljskih družin.

Glavni vzrok za zmanjšanje obsega najemnega stanovanjskega sklada je privatizacija. Ta je bila povsod izvedena s prodajo družbenih stanovanj najemnikom, le da se je to v nekaterih državah zgodilo prej, v drugih pa kasneje. Na Danskem se je ta proces začel leta 1980, v Avstriji v osemdesetih letih in v Sloveniji leta 1991. Izjema je Grčija, kjer je gradnja lastnih domov tradicija. Privatizacija je povzročila zmanjšanje socialnega stanovanjskega sklada. Posebna oblika privatizacije je bila izvedena na Danskem, kjer so najemniki stanovanj dobili možnost, da postanejo solastniki stanovanja na kooperativni osnovi. Z delnim odkupom so dobili pravico do uporabe stanovanja. Tako kot v Sloveniji, tudi v drugih državah stanovanjsko pomoč zagotavlja javni sektor, ki pa je premalo obsežen. Obveznost države je povsod le zagotovitev začasnih bivališč ranljivim skupinam. Največkrat jim to lahko zagotovijo s pomočjo nevladnih organizacij, enoroditeljskim družinam pa so v vseh državah namenjene različne oblike zatočišč. Na Danskem se kažejo nove oblike pomoči ranljivim skupinam, ki so usmerjene v zmanjševanje števila mest v zatočiščih in podobnih nevladnih ustanovah. Namesto teh naj bi v prihodnosti v socialnih najemnih stanovanjih ustanavljali stanovanjske skupnosti, kar bi ranljivim skupinam zagotavljalo trajnejše reševanje njihovega stanovanjskega problema.

V državah, kjer predstavljajo enoroditeljske družine le eno od oblik družine, je njihov položaj na stanovanjskem področju najugodnejši. V državah, kjer je moški tisti, ki mora biti zaposlen in s svojim dohodkom skrbeti za družino je za žensko težko, da s svojim zaslužkom lahko skrbi sama za svojo družino. Položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju je v veliki meri odvisen tudi od prevladujočih vrednot v posamezni družbi. Neugoden položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju je tako posledica kombinacije diskriminacije žensk na trgu delovne sile, nezadostne socialne pomoči in ponekod, na primer v Grčiji, tudi neprimerne stanovanjske politike.

7. SKLEP

Cilj moje diplomske naloge je bil primerjati možnosti, ki jih imajo materinske enoroditeljske družine na stanovanjskem področju v različnih državah. Nadalje je bil cilj tudi pokazati, kako tipa socialne in stanovanjske politike v teh državah vplivata na stanovanjski položaj in stanovanjska tveganja teh družin. Moderne stanovanjske politike so usmerjene v zmanjševanje števila javnih stanovanj in povečevanje obsega lastniškega sektorja. Poleg tega se je v vseh vloga države na stanovanjskem področju spremenila iz vloge zagotavljanja stanovanja za vse v vlogo omogočanja, da si vsi pridobijo stanovanja. Pojasnjevanje stanovanjskih tveganj sem povezala tudi z drugimi procesi in pojavi, ki so značilni za vse moderne države in ti so na primer porast števila enoroditeljskih družin, vzroki za njihov nastanek, spremembe na trgu delovne sile in s tem nezaposlenost ter revščina, oblike socialne podpore in drugi. Vsi ti dejavniki so dodatno zaostriili stanovanjske priložnosti ljudem, predvsem najranljivejšim skupinam. Med te v vseh državah sodijo tudi ženske oziroma enoroditeljske materinske družine.

V četrtem delu naloge sem opisala položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v Grčiji, Avstriji in na Danskem in ugotovila, da so možnosti teh družin na stanovanjskem področju v veliki meri odvisne od njihovega položaja v družbi nasploh.

V Grčiji so enoroditeljske družine stigmatizirane, niso organizirane v nobeno skupino pritiska, mreža neprofitno-volonterskih organizacij je slabo razvita, ekonomska funkcija skrbi za družino je namenjena moškim, sistemi socialne varnosti pa so slabše razviti. Socialni stanovanjski sklad sploh ne obstaja, vendar lahko stanovanjski sklad v lasti Organizacije za stanovanjsko pomoč zaposlenim štejemo kot eno od oblik socialnega stanovanjskega sklada. Alokacija le-teh poteka z naključnim izborom, do majhnega obsega socialnih stanovanjskih enot pa so upravičeni tisti zaposleni, ki v sklad organizacije prispevajo določen del svojega dohodka. To pa pomeni, da imajo enoroditeljske družine teoretično enake možnosti, za pridobitev cenovno ugodnega stanovanja, kot vsi ostali tipi

družin. Tako lahko potrdim hipotezo, da enoroditeljskih družin kriteriji za dodelitev socialnih stanovanj v najem ne diskriminirajo v primerjavi z drugimi tipi družin.

Tudi za Avstrijo je značilno, da enoroditeljske družine niso dobro organizirana družbena skupina, vendar pa so neprofitno-volonterske organizacije za stanovanjsko pomoč bolj razvite, prav tako pa je večji javni najemni sklad. Alokacija socialnih stanovanj je odvisna od trenutne ekonomske situacije v družini. Socialna stanovanja so namreč dodeljena za daljša časovna obdobja, kriteriji za upravičenost do socialnih stanovanj pa se ne preverjajo dovolj pogosto. Zato so stanovanja pogosto naseljena z družinami, ki do njih niso več upravičene. Kriteriji za dodelitev socialnih stanovanj v najem pa vendarle v primeru Avstrije enoroditeljskih družin ne diskriminirajo v primerjavi z drugimi tipi družin.

Najboljši položaj v družbi imajo enoroditeljske družine na Danskem, kjer je visoka stopnja zaposlenosti žensk dokaz dejanske enakosti med spoloma. Skrb za socialno varnost je namenjena vsem, zato ta oblika družin, tako kot v vseh nordijskih državah, ni problematična družbena skupina. Kljub spremenjeni vlogi države na stanovanjskem področju se zdi, da je najemni stanovanjski sklad dovolj obsežen, poleg tega pa je pomemben instrument pomoči kooperativno stanovanje. Stroški dela kupnine stanovanj so lažje dosegljivi tudi ekonomsko šibkejšim gospodinjstvom. Delno lastništvo stanovanja namreč omogoča najemništvo za nedoločen čas, kar pomeni visoko stopnjo varnosti pred nasilno izselitvijo. Možnosti pridobitve socialnega stanovanja so enake za vse oblike družin in posameznikov, saj so kriteriji za dodelitev stanovanj čakalne liste, na katere se lahko prijavi vsak. Stanovanjska pomoč je namenjena vsem in ne le določenim oblikam družin. To kaže, da enoroditeljske družine niso diskriminirane v primerjavi z drugimi oblikami družin.

V petem poglavju sem analizirala položaj enoroditeljskih družin na stanovanjskem področju v Sloveniji. Ugotovila sem, da Nacionalni stanovanjski program enoroditeljskih družin ne prišteva med najranljivejše skupine na stanovanjskem področju. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 pa poudarja posebno skrb za enoroditeljske družine, predvsem v določilu glede povečanja števila organizacij za stanovanjsko podporo

enoroditeljskih družin. V praksi se je pokazalo, da ta tip družine ni diskriminiran v primerjavi z drugimi oblikami družin. Študija primera Občine Kamnik pri dodeljevanju socialnih stanovanj v najem v zadnjih letih je pokazala, da imajo enoroditeljske družine vse možnosti, da si tako stanovanje pridobijo, če ustrezajo pogojem razpisa. Seveda ostaja odprto vprašanje, v kolikšni meri je ta primer možno posploševati. Kaže le, da je uspešnost reševanja stanovanjskih tveganj v veliki meri odvisna od posameznih občin, števila prijavljenih na razpise za dodelitev socialnih stanovanj v najem ter obsega socialnega stanovanjskega sklada. V Občini Kamnik je bilo prosilcev tako malo, da so stanovanjski problem lahko rešili velikemu odstotku prosilcev, od njih pa je bil velik delež enoroditeljskih družin. Ker so v Sloveniji enoroditeljske družine pogosto ekonomsko šibkejšje, jim pot do socialnih stanovanj ni zaprta. Da enoroditeljske družine niso diskriminirane v primerjavi z drugimi tipi družin lahko sklepam tudi na osnovi študije primera delovanja Centra za socialno delo Kamnik, kjer vse tipe družin obravnavajo na enak način. Hipotezo o nediskriminatornosti kriterijev za dodelitev najemnih stanovanj v najem tako lahko potrdim tudi na primeru Slovenije.

Zadnji del naloge pa sem namenila primerjavi statističnih podatkov v treh državah in Sloveniji. Ugotovila sem, da so stopnje nezaposlenosti žensk v vseh državah višje od stopnje nezaposlenosti celotne populacije. Na osnovi tega lahko sklepam, da je možnost, da bodo ženske revnejše od moških, velika. Izjema je le Avstrija, kjer je stopnja nezaposlenosti žensk nižja od stopnje nezaposlenosti celotne populacije. Kakovost stanovanjskega sklada je v vseh državah relativno dobra, podatki o strukturi stanovanjskega sklada pa kažejo, da je obseg javnega stanovanjskega sklada v Avstriji in na Danskem v devetdesetih ostaja skoraj nespremenjen. Zaradi dokaj velikega obsega tega sklada, so možnosti ranljivih skupin v teh dveh državah na stanovanjskem področju večje. Menim, da se bo zmanjševanje najemnega stanovanjskega sklada kot pomembne priložnosti ranljivih skupin za rešitev stanovanjskega problema v prihodnosti verjetno ustavilo.

V tem delu naloge sem poskušala potrditi tudi drugo hipotezo, da so enoroditeljske družine pogostejše najemniki kot lastniki stanovanjskih enot v primerjavi z družinami z obema staršema. Menila sem, da bo za posamezne države na razpolago več relevantnih podatkov,

s katerimi bi jo lahko potrdila. Vendar pa podatkov o strukturi in kvaliteti stanovanjskega sklada, v katerih živijo enoroditeljske družine, nisem zasledila. Le na primeru Avstrije lahko na osnovi podatkov potrdim, da enoroditeljske družine, v primerjavi z dvostarševskimi, pogosteje živijo v najemnih stanovanjih slabše kakovosti. Za ostale države pa lahko na osnovi podatkov o številu članov gospodinjstva glede na stanovanjski status le sklepam, da so enoroditeljske družine res pogosteje najemniki kot pa lastniki, saj so družine z večjim številom družinskih članov pogosteje lastniki stanovanjskih enot.

Tekom celotne naloge sem skušala prikazati pomen neprofitnih, nevladnih organizacij. Te enoroditeljskim družinam na stanovanjskem področju zagotavljajo začasne rešitve stanovanjskega problema v zatočiščih, materinskih domovih in podobno. Vendar začasne oblike stanovanjske podpore ne morejo rešiti stanovanjskega problema enoroditeljskih družin. Menim, da bi se morale v večji meri povsod oblikovati nove oblike sobivanja, v obliki stanovanjskih skupnosti. Država bi morala, podobno kot na Danskem, investirati v stanovanjske enote s skupnimi prostori in jih pod ugodnimi pogoji dajati v najem enoroditeljskim družinam. V Sloveniji takšne oblike sobivanja sicer že obstajajo, vendar le pod okriljem varnih hiš in materinskih domov. Enoroditeljske družine so, v primerjavi z nekaterimi drugimi ranljivimi skupinami, precej neorganizirana skupina, ki ima predvsem v Sloveniji, Avstriji in Grčiji slabo razvito zagovorništvo za svoje težave.

Zaključim lahko, da je javni najemni sklad najprimernejša oblika stanovanjske pomoči enoroditeljskim družinam in da začasne rešitve v različnih ustanovah ne zadostujejo. Menim, da bi vse države morale zagotavljati večji obseg cenovno primernih stanovanjskih enot, predvsem na načine kot jih v svoji stanovanjski politiki uporablja Danska. Države, v katerih je ekonomski položaj in s tem kvaliteta življenja enoroditeljskih družin najboljša, spodbujajo zaposlovanje žensk in subvencionirajo otroško varstvo, z namenom vključevanja žensk na trg delovne sile, hkrati pa jim nudijo znatno socialno pomoč. Ne glede na tip stanovanjske in socialne politike v različnih državah je kvaliteta življenja enoroditeljskih družin slabša v primerjavi s kvaliteto življenja dvostarševskih družin. Dejstvo je, da je zaradi slabših stanovanjskih možnosti enoroditeljskih družin kvaliteta življenja teh družin v primerjavi z dvostarševskimi družinami slabša. Kljub temu pa

primerna stanovanjska in socialna politika in angažiranje različnih skupin in organizacij v neki državi znatno pripomore k njenemu izboljšanju.

8. VIRI

- Apohal Vučkovič, L., Stropnik, N., Stanovnik, T. (2002): »Izvajanje strategije socialnega vključevanja s poročilom o uresničevanju programa boja proti revščini in socialni izključenosti (sprejeto na 69. seji Vlade Republike Slovenije dne 4. aprila 2002)«. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Becele, M. (1991): »Stanovanjski zakon s komentarjem«. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Boškič, R. (2002): »Krepitev moči na stanovanjskem področju«. V: Mandič, S., Filipović, M. (ured.). Stanovanjske študije, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 21-45.
- Boškič, R. in Filipović, M. (2002): »Ranljivost na stanovanjskem področju – Kako jo zaznavajo organizacije in oblikovalci politik v Sloveniji«. V Mandič, S., Filipović, M. (ured): Stanovanjske študije, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 71-91.
- Boškič, R. (2003): »Ljubo doma kdor ga ima!« Analiza predloga novega stanovanjskega zakona skozi leče etike skrbi. V: Sevenhuijsen, S. in Švab, A. (ured.): Labirinti skrbi- pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko, Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije: 87-101.
- Černič Mali, B., Kreitmayer, J. (1999): »Socialna stanovanja in nekaj značilnosti stanovanjske politike v Sloveniji«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 239-264.
- Černič Mali, B. (1999): »Oskrba s socialnimi stanovanji: novejši koncepti in trendi«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 177-208.

- Črnak Meglič, A., Vojnovič, M. (1997): »Vloga in pomen neprofitno-volonterskega sektorja v Sloveniji«. Družboslovne razprave, letnik XIII, 24/25: 152-177
- Davies, M., Barton, R. (2000): »The Blackwell encyclopaedia of social work«. Blackwell Publishers Inc., Oxford.
- Debevec, J. (2002): »Najemniki denacionaliziranih stanovanj«. V: Mandič, S., Filipović, M. (ured.). Stanovanjske študije, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 111- 128.
- Dobnikar, M. (2003): »Premalo varnih hiš«. Sobotna priloga, Ljubljana, 31.5.2003
- Dreu, S. (2003): »Materinski domovi v Mariboru še letos«. Večer, 18.7.2003
- Drobnič, S. (1996): »Metodološki vidiki proučevanja kvalitete življenja«. V: Svetlik, I. (ur.): Kvaliteta življenja v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 25-43
- Felc, V. (2003): »Varna hiša v Kranju: Zavetje za enaindvajset žensk in otrok, žrtev nasilja«. Delo, Ljubljana, 18.6.2003
- Filipčič, K. (2002): »Nasilje v družini«. Ljubljana: Bonex
- Flaker, V. (1998): »Opis stanovanjskih skupin v Sloveniji in analiza modelov življenja v njih«. Socialno delo, letnik 37, junij-oktober 1998, št. 3-5, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana: 257- 269.
- Grošelj, U., Smonker, T. (2001): »Predstavitev organizacij za pomoč ženskam in otrokom«. Socialni izziv, številka 14, letnik 7, Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana: 21-45.
- Ghekiere, L. (1997): »Allocation of social housing in Europe«. V: Parmentier, C (ed.): »Third International FEANTSA Congress Where to sleep tonight? Where to live tomorrow? Orientations for future actions«, FEANTSA, Brussels: 39-69.
- Habitat Agenda and Istanbul Declaration: Second United Nations Conference on Human Settlements, Istanbul, Turkey 3-14 June 1996, United Nations, Department of Public Information, New York, 1996.
- Hanson, S., Heims, M. in Sussman, M. (1995): Single Parent Families: Diversity, Myths and Realities, The Haworth Press

- Hrovatič, D. (1998): »Neprofitne nevladne organizacije- Nov prostor za socialno delo«. Socialno delo, letnik 37, junij-oktober, št. 3-5, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, 181- 188.
- Humer, Ž. (1999): »Diverzifikacija potreb in oblik podpore pri stanovanjski oskrbi«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 209-237.
- Kirkegaard, O. (1999): Stanovanja za socialno izključene, ranljive, brezdomce in revne ljudi na Danskem. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 293-307.
- Kozmik, V., Jeram, J. (ur.) (1997): »Položaj žensk v Sloveniji v devetdesetih: Poročilo Urada za žensko politiko za obdobje 1990-1995«. Ljubljana: Vlada RS, Urad za žensko politiko.
- Leskošek, V. (1998): »Nova razmerja med državo in civilno družbo«. Socialno delo, letnik 37, junij-oktober 1998, št. 3-5, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana: 189- 197.
- Leskošek, V. (1998): »Zagovorništvo na področju socialnega varstva«. V: Černič Mali, B. (ur.): Programi stanovanjske oskrbe posebnih družbenih skupin- kakovost in nove povezave: letno poročilo za raziskovalni projekt. 1. del, Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 69- 70.
- Leskošek, V., Hrzenjak, M. (2002): »Spremenjene vloge nevladnih organizacij«. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Mandič, S. (1996): »Stanovanjski parametri kakovosti življenja in spremembe v zadnjem desetletju«. V: Svetlik, I. (ur.): Kvaliteta življenja v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 213-232.
- Mandič, S., Stropnik, N. (1997): »Podpora pri stanovanjski oskrbi družin z otroki«, V: Kersnik Bergant, M., Stropnik, N., Marolt Meden, B.: Imam otroka-imam pravice: priročnik za starše, Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije: 84-91.
- Mandič, S. (1998a): »Nova stanovanjska tveganja v času tranzicije«. V: Černič Mali, B. (ur.): Programi stanovanjske oskrbe posebnih družbenih skupin- kakovost

in nove povezave: letno poročilo za raziskovalni projekt. 1. del, Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 2-18.

- Mandič, S. (1998b): »Stanovanjska politika in policy omrežja«. Teorija in praksa, številka 5, 1998: 895- 917.
- Mandič, S. (1999a): »Ljudje in stanovanja«. Emzin, let. 9, številka ¾: 72-73.
- Mandič, S. (1999b): »Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 11-42.
- Mandič, S. (1999c): »Odgovornost države in novi programi«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 147-175.
- Mandič, S. (2000a): »Allocative facts and welfare rights in housing«. Družboslovne razprave, letnik XVI, številka 32-33, julij-oktober 2000: 249-260.
- Mandič, S. (2000b): »Stanovanjska politika po vključitvi Slovenije v EU«. ib revija, številka 3-4, letnik XXXIV, 2000, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
- Mandič S. (2002): »Novi trendi v razvoju socialnih storitev in njihov vpliv na evropske stanovanjske politike«. V: Mandič, S.: Stanovanjske študije, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 5- 20.
- Milošević-Arnold, V. (1998): »Nekatere značilnosti socialnega dela v Sloveniji«. Socialno delo, letnik 37, številka 3- 5: 213- 224.
- Milošević, V. (1989): Socialno delo. Ljubljana: samozaložba.
- Nacionalni stanovanjski program (Ur.l. RS, 43/ 2000).
- Neubauer, V. (ur.) (1999): »Drugo poročilo RS o uresničevanju določil Konvencije Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk«. Ljubljana: Urad Vlade RS za žensko politiko.
- Novak, M. (1996): »Konceptualna vprašanja proučevanja kakovosti življenja«. V: Svetlik, I. (ur.): Kvaliteta življenja v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 7-24
- Novak, M. (1997): Razvoj evropskih modelov državne blaginje, Ljubljana: Visoka šola za socialno varstvo: Institut Republike Slovenije za socialno varstvo.

- Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur.) (1995): »Družine: različne-enakopravne«. Ljubljana: Vitrum.
- Rener, T. (2001): »Slovenija v trendu«. Mladina, 19.2.2001, številka 7
- Rener, T. (2003): »Enostarševske družine niso nepopolne družine« Dnevnik, 31.5.2003
- Roll, J. (1992): »Lone Parent Families in the European Communiy, A Report to the European Commission, European Family and Social Policy Unit«, London.
- Room, G. (1999): »'New Poverty ' in the European Community«. Palgrave.
- Ružić, G. (1994): » Anketa o porabi gospodinjstev kot vir za analizo revščine v Sloveniji«. V: Marn, S. in Kramberger, A. (ur.): Slovenija- Statistika- Evropska Unija, Zbornik posvetovanja statistikov, Radenci 1994. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za statistiko: Statistično društvo Slovenije.
- Sendi, R. (2000): »Zasebna najemna stanovanja« Urbani izziv, letnik 11, št. 2, 2000, Urbanistični inštitut RS: 51-60.
- Sendi, R. et.al...(2002): »Stanovanjska politika kot generator in blažilec socialnih problemov. Končno poročilo.«. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- Sendi, R., Černič Mali, B., Cirman, A. (2003): »Raziskava učinkovitosti trga stanovanj in stavbnih zemljišč v primerjavi s svetom: Primerjava cen stanovanj v Republiki Sloveniji in v tujini. Vmesno poročilo. 1. faza.«, Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- Sieder, R. (1998): »Socialna zgodovina družine«. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Stanovanjski zakon Republike Slovenije / SZ- 1/ (Ur.l. RS, št. 69/ 2003)
- Strell, M. (1999): »The Housing Situation of Lone- mother Families: Austria and Finland in a Cross-National Pespective«. Dostopno na:
<http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-2.pdf>, 25.9. 2003
- Švab, A. (2001): »Družina: Od modernosti k postmodernosti«. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Trbanc, M. (1996): »Socialna izključenost: Koncept, obseg in značilnosti«. V: Svetlik, I. (ur.): Kvaliteta življenja v Sloveniji, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 287-310

- Vojnovič, M. (ur.) (1996): »Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji«. Slovenski odbor za Unicef, Ljubljana.
- Zaviršek, D. (1998): »Ranljivost žensk na področju stanovanj«. V: Černič Mali, B. (ur.): Programi stanovanjske oskrbe posebnih družbenih skupin – kakovost in nove povezave: letno poročilo za raziskovalni projekt. 1. del, Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije. 51-69
- Zaviršek, D. (1999): »Ranljivost žensk na področju stanovanj«. V: Mandič, S. (ur.): Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo: 105-144.
- Zaviršek, D., Škerjanec, J. (2000): »Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjšanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva«. Socialno delo, letnik 39, december 2000, številka 6, Visoka šola za socialno delo: 387-419.
- Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002): »Inovativne metode v socialnem delu: opolmomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje«. Ljubljana: Študentska založba.

INTERNETNI VIRI:

- Dobnikar, M. (1999): »Moč – nemoč uporabnic socialnega varstva«. Dostopno na: <http://www.drustvo-sos.si/branje/moc4.htm>, 24.12.2003
- Gostinčar, M. (1999): »Zagovorništvo za ženske, ki doživljajo nasilje«. Dostopno na: http://www.drustvo-os.si/branje/prirocni_za_svetovalno_delo_mg.htm, 23.12.2003
- Housing Statistics in the European Union 2002. Dostopno na: <http://mrw.wallonie.be/dgatlp//dgatlp/Pages/log/DwnLd/Stats2002/Statistiques%202002%20internet.doc>, 8.10.2003
- Plaz, M. (1999): »Kam se lahko obrne ženska, ki doživlja nasilje«. Dostopno na: <http://www.drustvo-sos.si/branje/moc5.htm>, 24.12.2003
- Rus Kovačič, N. (1999): »Zatočišče/varna hiša za ženske in otroke – žrtve nasilja«. Dostopno na: http://www.drustvo-sos.si/branje/prirocni_za_svetovalno_delo_nrk.htm, 23.12.2003

- Tutta, S., <http://www.drustvo-sos.si/branje/moc3.htm>, 24.12.2003
- <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/756-99/>, 24.12.2003
- http://www.feantsa.org/keydocs/fea_docs/data_collection/policydocindicator_2003.doc, 27.9.2003
- http://jbas1243.kpn.be/keydocs/fea_docs/access_to_housing_pol_paper_2001/access_to_housing_poldoc_2001_en.pdf, 7.7.2003
- http://www.stat.si/letopis/index_vsebina.asp?poglavje=19&leto=2003&jezik=si, 12.6.2004
- http://www.feantsa.org/obs/obs_archive_1.htm, 7.7.2003
- http://unstats.un.org/unsd/methods/inter-natlinks/sd_natstat.htm, 10.7.2003
- <http://www.stat.si/>, 12.6.2004